EGO

SEPTEMBER 1985

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

Humanistisch Opleidings Instituut
BIBLIOTHEEK
Postbus 797 - 3500 AT Utrecht

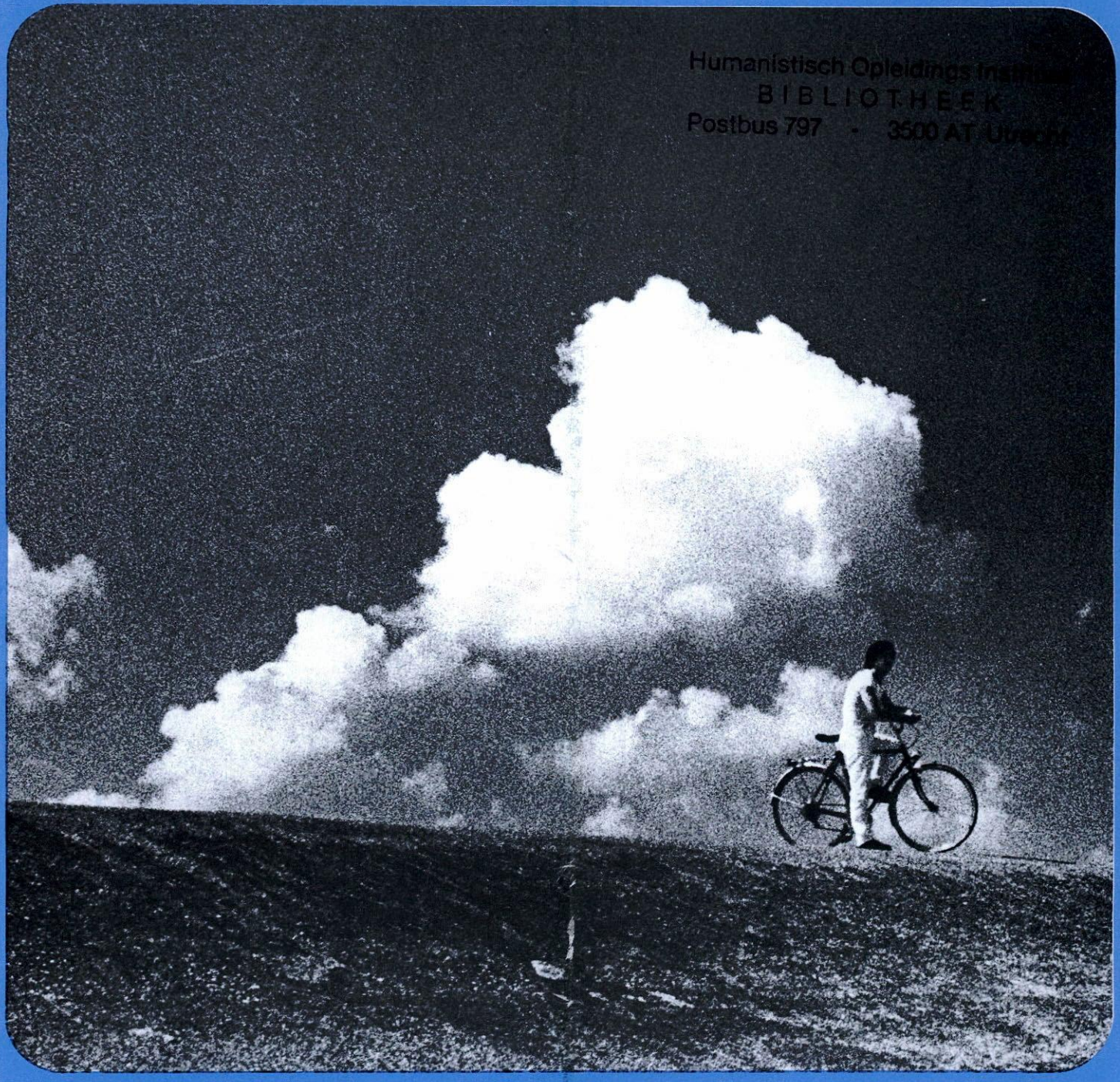

In dit nummer o.a.:

- Kruisraketten en burgerlijke ongehoorzaamheid
- Homo's in de krijgsmacht
- Trappistenbier
- Leven in Seedorf (3)
- Gast in EGO: de VVDM
- Seks - een gespreksonderwerp voor mannen?!
- Vredesweek...
- Vietnamsong '19'

EGO

MAANDBLAD VAN DE DIENST HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT UITGAANDE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

nr. 9 - september 1985
24e jaargang

Abonnementsprijs *f* 15,– per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistisch Geestelijke Verzorging te Zeist. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Redaktie:
Jan den Boer, Klazien van Brandwijk-Wiltjer, Wim Heij (voorzitter), Wim Reinders, Hans Schonk, Frank Spoelstra, Cher Turel, Paul Vonk.

Vaste medewerkers:
Ellen Broshuis, Adriaan Bijl, Theo Carree, Gerard van Erkelens, Albert Greven, Karen Heij, Sietse van der Hoek, Pieter de Jager, Jan Kooijman, Willy Lohmann, Frits Maas, Len Munnik, Leo van Opzeeland, Rien Robijns, Paul Rutten, Klaas Soesbeek, Jan Stoof, Frans Wermer, Hans van Wissen.

Eindredaktie en vormgeving:
Frank Spoelstra

Druk:
Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Adres redaktie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-14436.

Inhoud

Milieubehoud in plaats van overkill	2
Leven in Seedorf (3)	4
Trappistenbier	6
'De wilde tuinman'	9
Vredesweek . . . een week vrede?	10
Seks – een gespreksonderwerp . . .	12
Crazy for you	14
Poster (gedicht Wim de Vries)	16
Berichten	18
Homo's in de krijgsmacht	19
'19' van Paul Hardcastle	20
Gast in EGO: de VVDM	23
Kruisraketten en burgerlijke ongehoorzaamheid	24
Hans Georg Rauch	26
Echte dapperen . . .	28
Boeken/bladen/brochures	29
EGO-puzzle	31
Willy Lohmann	32

Foto's: voorpagina Roel Kampinga, middenpagina's L. van Erkelens.

EGO: verdedigingsmiddel

Milieubehoud in plaats van overkill

De milieubescherming heeft het militair bedrijf ontdekt. Een lichtelijk late belangstelling, die overigens wel te verklaren is. Jarenlang heeft de milieuescherming zich op een aantal meer voor de hand liggende onderwerpen gericht. De Rijn-vervuiling ging voor, het behoud van de Waddenzee, de reeks gifschandalen, de voortdurend moeizame verhouding tussen landbouw en natuurbescherming enz. Het laatste jaar kwam met name de zure regen naar voren. Bij zo'n lange lijst aan onderwerpen blijven er altijd wel een aantal andere onderbelicht. Maar misschien zijn er nog andere oorzaken voor de geringe belangstelling van de milieubescherming voor het militair bedrijf.

Ondanks aanwijzingen voor het tegendeel, staat de krijgsmacht bij veel mensen in een goed blaadje. De opkomst op vlootdagen in Den Helder, de belangstelling bij open dagen in kazernes en op luchtmachtshows als die op Soesterberg en Deelen is overweldigend. Er blijkt nog steeds een zekere romantiek van het militair bedrijf uit te gaan. Met zoveel mooie uniformen en zoveel technisch vernuft lijkt de krijgsmacht in haar presentatie naar het publiek toe wel eens een combinatie van circus en Evoluon. En dat trekt. Zelfs milieubeschermers worden dan voorzichtig en schoppen niet al te gauw tegen gevoelige schenen.

Nog een oorzaak voor de geringe belangstelling van de milieubescherming voor het militair bedrijf ligt wellicht bij de vredesbeweging. Deze is al tientallen jaren op meerdere fronten actief, maar heeft zich zelden over het milieu uitgelaten. Vanzelfsprekend, in de allesoverheersende zaak van de kernwapens werd de leefomgeving wel degelijk meegenomen, maar allerlei andere milieu-aspecten van militaire activiteiten bleven vaak onderbelicht. De milieubeweging zelf (Stichting Natuur en Milieu, de Waddenvereniging, Milieudefensie, groepen rond de Aktie Strohalm enz.) haalt nu de schade in.

Planten weggeschroeid

Dat milieu en militair bedrijf veel met elkaar te maken hebben is zonneklaar. In de oorlog gaat het er tussen de mensen al niet zachtzinnig toe en het is duidelijk dat met de belangen van de planten- en dierenwereld al helemaal geen rekening wordt gehouden. Als er een oorlog over een streek heen gaat, blijft er als regel weinig van over. Op oude prenten is dat al vaak te zien. Zelden besteedt de schilder of tekenaar aandacht aan natuurlijke elementen op een slagveld. Daarvan is dan ook meestal weinig over. Bomen zijn afgeknapt, planten weggeschroeid, dieren gevlucht, akkers geteisterd door diepe karresporen. In onze lage landen bleek

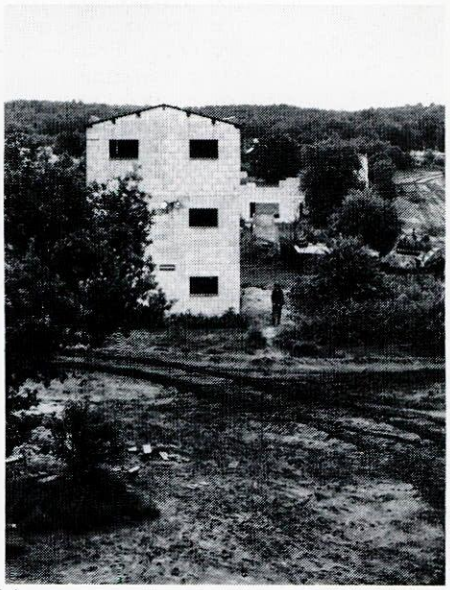

Foto's: Rienk-Jan Huizenga

Oefenterrein de Harskamp ('Oostdorp') op de Veluwe

De natuur onder vuur

Onder de titel 'De natuur onder vuur' is bij de Stichting Ekologie te Utrecht een uitvoerig boek uitgekomen over de milieu-effecten van militaire activiteiten. Het gaat om een analyse van de biologen Freek van Mourik, Hans van Teijlingen en Paul Vertegaal, die zich met name concentreren op de situatie in Nederland. Die is overigens ingewikkeld genoeg. Naast heel praktische informatie over het milieu en militaire oefenterreinen, geluidhinder, explosieven, energieverbruik en militaire produktie in de civiele sector, is er aandacht voor de zienswijze van diverse milieu-organisaties op allerlei militaire ontwikkelingen en activiteiten. Ook wordt er in een discussiehoofdstuk aandacht besteed aan de relatie milieubescherming-vredesbeweging.
Wie dit boek doorneemt, heeft tegelijkertijd informatie, denkstof en discussiemateriaal in handen. 'De natuur onder vuur' kost f 30,– en is verkrijgbaar in de boekhandel onder ISBN-nummer 90 710667 02 5.

F.M.

inundatie, het onder water zetten van hele stukken land (denk aan de Hollandse Waterlinie),een probaat verdedigingsmiddel. Op de ecologische gevolgen werd allerminst gelet.
Omdat de techniek niet stilstaat, gaat de aantasting van het milieu bij iedere nieuwe generatie oorlogen een stukje verder. Het pakt steeds slechter uit. Tijdens de loopgravenoorlog van 1914-1918 ontstond er in Noord-Frankrijk één grote modderpoel van klei, water en metaalsplinters. Sommige stukken grond zijn nu nog, 70 jaar na het gebeuren, totaal onbruikbaar. Langzaam groeien sommige delen van het voormalig slagveld dicht met bos. Een bos dat verder maar ongemoeid wordt gelaten: er is toch werkelijk niets mee te beginnen.
Een zelfde type verschijnsel zien we terug als we kijken naar de gevolgen van de jongste Vietnamese oorlog. Plaatselijk was er sprake van een bijna systematische vernietiging van natuur en milieu. De Amerikanen gbruikten ontbladeringsmiddelen om de Vietcong het oerwoud uit te jagen. Massale bombardementen, zowel in de jungle als op de rijstvelden, deden bovendien enorme bomkraters ontstaan. Alleen malariamuggen voelden zich er thuis. Nog tientallen jaren zal het duren voordat weer nieuwe evenwichten zijn ontstaan.

Wat een eventuele kernoorlog het milieu zal brengen, laat zich slechts raden. Hiroshima en Nagasaki zijn nu al trefwoorden voor algehele vernietiging van alle leven. Maar de atoombommen op de Japanse steden zijn slechts speldeprikken vergeleken met het geweld dat ons bij het gebruik van de huidige generatie kernwapens te wachten staat. Om over de indirecte gevolgen,

Foto: Wim Heij

zoals bij voorbeeld het terugvallen van de temperatuur op aarde als gevolg van langdurige zonsverduistering (de zgn. nucleaire winter), maar te zwijgen.

Leger in vredestijd

Vreemd genoeg vergeet men bij dit alles gemakkelijk dat een leger in vredestijd ook niet bepaald een zegen voor het milieu is. Oefenterreinen eisen veel plaats op. In ons dichtbevolkte land een erg moeilijk punt. Nog onlangs werd er in de Tweede Kamer gepraat over het Structuurschema Militaire Terreinen. Daarin is nu de oefenruimte voor de komende tijd vastgelegd. Opnieuw moesten natuur en waardevol oud landschap worden ingeleverd terwille van militaire activiteiten.
Naar schatting is er in ons land 42.000 hectare militair terrein. Ongeveer 30% van onze heidevelden wordt als militair terrein gebruikt, meer dan 20% van de Veluwe is als zodanig in gebruik.
Van de Waddenzee,toch ook een paradepaardje van de natuurbescherming, is 30% op een of andere wijze militair bestemd. Hier spelen vooral de schietoefeningen op de Vliehors en de uitstraling die het militair vliegverkeer heeft.

Schietoefeningen hebben toch altijd een veel grotere invloed dan het gebruik van de schietbaan alléén. Zie de Harskamp, zie 't Harde, of liever hoor ze.
In de onveilige zones van Waddenzee en IJsselmeer hebben bijvoorbeeld vogels en zeehonden minder kansen. Er is een heel complex van oorzaken en gevolgen door verstoring, energieverlies, beperkte voedselopname, conditie van de vogel, broedsucces en overlevingskansen. Bij andere diersoorten zal dat ongetwijfeld ook het geval zijn. Daarom zijn er in de militaire oefenterreinen van de Veluwe géén edelherten en in gebieden als de Hoge Veluwe, het Nationaal Park Veluwezoom en het Deelerwoud wél.

Groei doet de das om

Vanuit de milieubescherming wordt de invloed van het militair bedrijf op het milieu echter veel breder gezien dan de planten- en dierenwereld alleen. Heel belangrijk is dat allerlei vormen van (economische) groei de wereld op den duur de das om doet. Het militaire bedrijf is overal ter wereld, en in geringe mate ook bij ons, een groeisector. En groei betekent altijd méér energieverbruik, méér gebruik aan grondstoffen, méér afvalstoffen, méér vervuiling.
Ook het militair bedrijf ontkomt daar niet aan, zeker als men ook de zgn. civiele tak van onze defensie-inspanningen bij dit geheel betrekt. Het gaat bij dit laatste om bijvoorbeeld de wapenindustrie, de scheepsbouw, de industrie voor hoog-technologische instrumenten, de vliegtuigindustrie etc.

De krijgsmacht staat met vele andere onderdelen uit de samenleving model voor de wegwerpmaatschapij, die door de milieubeweging zo wordt bestreden. Pessimisten in de milieubeweging zeggen zo langzamerhand hardop, dat de kansen op grote rampen misschien nog wel eerder uit de milieuhoek dan uit de militaire hoek kunnen komen. Het wordt tijd dat de gigantische bedragen die overal ter wereld in het militaire apparaat worden gestopt, eens ten goede gaan komen aan de leefbaarheid van de wereld. Milieubehoud in plaats van overkill. Dat zou wat zijn.

Frits Maas

Leven, wonen en werken in Seedorf (3)

„Let u vooral op de eikenhouten parketvloer in de korporaalskantine"

„Ze lieten zien wat je zoal kon doen, allemaal hartstikke mooi. Op alle dia's was het hartje zomer, de een nog mooier dan de ander. Ook over de verlofperioden werd het een en ander gezegd. Ons werd verteld dat je twee weken in Seedorf zat en dat je dan een kort verlof had van vier dagen. Daarna zat je drie weken in Duitsland, maar dat werd gevolgd door een verlof van tien dagen. Wanneer ik ons programma over bijna tien maanden bekijk dan heeft het totaal niet geklopt. Moet je nu zien, wij zitten zes weken binnen."

Aldus Tonny Hoorndijk over de voorlichting die hij kreeg alvorens in Seedorf te belanden.

In dit vervolgartikel over leven, wonen en werken van dienstplichtigen in Seedorf praat EGO-redakteur Wim Heij verder met Tonny, Frits Horn en Ronald Aarts. De onderwerpen die in dit deel van het vraaggesprek aan bod komen zijn de voorlichting die men vooraf krijgt over Seedorf, de ontspanningsmogelijkheden, de buitenlandtoelage en het drinken.

Jullie zijn in Nederland opgekomen en opgeleid. Op een gegeven moment werden jullie voorgelicht over de Duitsland-situatie. Hoe ging dat en klopte het met datgene wat jullie hier aantroffen?

Ronald: Ik heb zelf heel uitgebreid voorlichting over Seedorf gehad. Er kwam een man in burger, ik weet niet of hij uit Seedorf zelf kwam, die zo'n anderhalf uur bezig is geweest met dia's vertonen en een heel relaas erbij. Heel uitgebreid, maar ontzettend slecht. Lekker maken. Een hele merkwaardig opmerking heb ik nog onthouden: „Let u vooral op de eikenhouten parketvloer in de korporaalskantine." Zo waren er meer. Opmerkingen die werkelijk totaal nergens op slaan, maar die slechts als doel hebben te tonen hoe geweldig het wel in Seedorf is.

Frits: Wij zaten met de hele batterij in opleiding. Toen kwamen onze eigen kapitein en opper ons het een en ander vertellen aan de hand van een dia-reportage. Het was wel zo dat ze bijvoorbeeld een dia lieten zien van de nieuwe bar van een andere batterij, die veel mooier was dan die wij hadden. De diaserie liet zien wat de WZZ is, waar de militaire tehuizen staan, dat is het officiers-hotel, daar zit de staf op de kazerne, enz.

Tonny: Ze lieten zien wat je zoal kon doen, allemaal hartstikke mooi. Op alle dia's was het hartje zomer, de een nog mooier dan de ander. Ook over de verlofperioden werd het een en ander gezegd. Ons werd verteld dat je twee weken in Seedorf zat en dat je dan een kort verlof had van vier dagen. Daarna zat je drie weken in Duitsland, maar dat werd gevolgd door een verlof van tien dagen. Wanneer ik ons programma over bijna tien maanden bekijk dan heeft het totaal niet geklopt. Moet je nu zien, wij zitten zes weken binnen.

Is dat vaak voorgekomen?

Tonny: Dit is inderdaad de langste periode geweest. Begin dit jaar hebben we ook al een periode van vijf weken gehad. Ook was het een keer anderhalve week. Over het algemeen waren het perioden van drie à vier weken.

Jullie zijn voorgelicht door de kommandant en de opper, die wisten toch precies hoe het programma in elkaar zat?

Frits: We kregen allemaal een papier uitgereikt met het hele programma er op. Maar er werden oefeningen geschrapt, verschoven en ingekort, met als gevolg dat de verloven allemaal anders kwamen te liggen. Van het hele papier klopte werkelijk niets meer. Daardoor is het ook gekomen dat we perioden hebben gekregen van anderhalve week, vier weken, zes weken, enz.

Tonny: Ik snap werkelijk niet dat ze niet wat kunnen doen om perioden als zes weken te voorkomen. Laten ze van anderhalve week drie weken maken en een periode van zes weken splitsen in twee perioden van drie weken met vier dagen verlof er tussen, ik noem maar wat. Ik begrijp niet waarom het zo lang moet zijn.

Bijzondere omstandigheden kunnen zo'n verlofregeling beïnvloeden, dat zal ongetwijfeld waar zijn. Maar dit soort kritiek op de voorlichting hoor je al jaren en jaren.

Frits: Je kunt het verhaal ook niet vertellen hoe het hier is, dat moet je zelf ervaren.

Ronald: Dat is waar. Je kunt vertellen **wat** hier is, niet **hoe** het hier is.

Frits: En **wat** hier is dat vertellen ze ook wel, maar het beleven is niet over te brengen.

Waar botsen de prachtige verhalen van de voorlichting met de werkelijkheid?

Frits: Het wordt tè mooi gepresenteerd. Dit is mooi en dat is mooi. Er werd gesproken over mooie legeringsgebouwen, maar deze gebouwen zijn stukken minder dan in Oirschot, tijdens de opleiding. In Oirschot hadden we aparte douches, hier een douchezaal. Nu is dat op zich niet zo erg, maar op grond van het voorlichtingsverhaal verwacht je dat alles even mooi is. Nou, dat is gewoon niet zo.

Op een kazerne in Nederland verblijft men slechts van maandag tot vrijdag. Bovendien slaapt misschien wel de helft thuis. In Seedorf ligt dat totaal anders. Je zou verwachten dat de kazerne daar op is ingesteld?

Tonny: Iedereen wilde in het begin, enkel en alleen daarom, terug naar Oirschot.

Frits: Eigenlijk is het zo krom als wat...

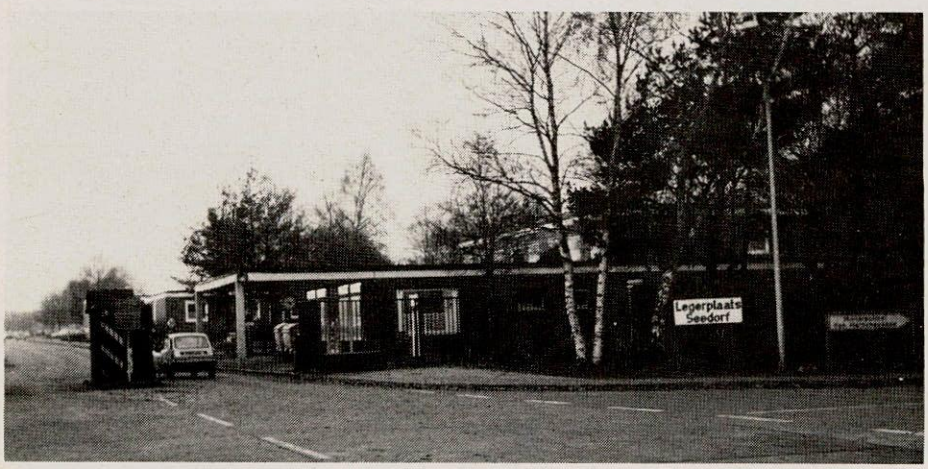

Ronald: Ik weet nog toen ik hier aankwam, draaide een kraan open, er kwam bruin water uit. Ik was stomverbaasd, dat kon in Seedorf toch niet...
Frits: Op een gegeven moment raakte je eraan gewend.

Je weet dat je hier zit en niet terug kan.
Frits: Je staat in het begin met grote ogen te kijken, want dat had je niet verwacht. Maar, net wat je zegt, je weet dat er geen weg terug is en dat versnelt de gewenning. Na zo'n paar maanden denk je: het is niet anders.

Zou de voorlichting werkelijk niet te verbeteren zijn?
Ronald: Bij mij op de kamer ligt een jongen, die naar een voorlichtingsavond van de VVDM is geweest. Daar hielden een paar dienstplichtigen, die in Seedorf hadden gezeten, een verhaal. Dat was een veel reëlere voorlichting dan de wel zeer positieve kijk die beroepsmensen hebben op het verblijf hier in Seedorf. Nu had de voorlichting bij ons, tijdens de rijopleiding, een heel ander doel. Men probeerde nl. vrijwilligers voor Duitsland te krijgen. Vandaar waarschijnlijk de wat al te gekleurde verhalen.
Het verhaal klopte wel, maar was veel te zonnig. De werkelijkheid was een stuk minder vrolijk. Je zou kunnen zeggen dat de kleuren in werkelijkheid een stuk fletser zijn. Wat de verlofregeling betreft was mij ook verteld van twee weken kort verlof, drie weken lang verlof. In Breda kreeg ik een boekje over Duitsland en daar stond in, dat je in acht weken tijd twee verlofperioden had, een lang en een kort. Ik heb het niet precies uitgerekend, maar mijn gevoel zegt dat het niet helemaal klopt. Dat komt misschien ook wel omdat je hier vaak langer zit dan ze je verteld hebben. Het is in ieder geval wel heel zeker dat het verhaal van twee weken Duitsland, kort verlof, drie weken Duitsland, lang verlof, helemaal niet klopt.

Hoe zit het met ontspanningsmogelijkheden in Seedorf?
Frits: Vanuit de WZZ algemeen krijg je, als je hier aankomt, een boekje en daar staat inderdaad een heleboel in: schietvereniging, paardrijden, tennisclub, bridgeclub, enz. enz. Er is een heleboel, maar het moet je maar interesseren, en het kost allemaal geld.
Tonny: Er zijn inderdaad genoeg mogelijkheden. Alleen het enige wat ik heb gedaan is sporten bij de batterij en af en toe naar het zwembad. Oh ja, ik ben ook nog een een keer naar de schietvereniging geweest. Daar is het bij gebleven. Het kost allemaal geld, dus doe je het niet.
Ronald: Voor mij ligt dat anders. Ik heb echt voor mezelf besloten hier iets te gaan doen. Dat was na ongeveer een maand. Ik slaap recht tegenover de bar en ik maakte zoveel mee waar ik me zo aan ergerde dat ik dacht ,,zover laat ik het niet komen". Het risico dat ik een groot gedeelte van mijn diensttijd in de bar zou gaan doorbrengen, zag ik echt

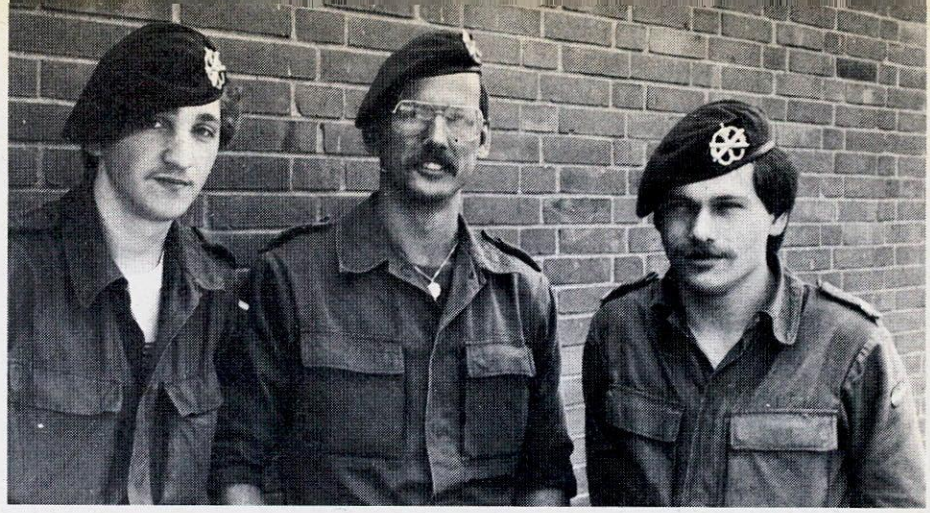

V.l.n.r. Tonny Hoorndijk, Ronald Aarts en Frits Horn

als een schrikbeeld. Het uit gewoonte daar maar wat gaan zitten. Wanneer je dat niet wilt moet je wat gaan doen. Daar komt bij dat ik graag sport. Ik heb toen bewust gekozen voor een aantal dingen. Ik ben naar een duikvereniging gegaan, dat leek me wel wat, en een introduktieles genomen. Ik kreeg meteen te horen dat en dat zijn de mogelijkheden, dan en dan is het trainen en dat gaat het kosten. Hoe lang zit je hier nog? Nog zoveel maanden? Dan zal het je zoveel gaan kosten.

Wat heeft het je gekost?
Ronald: Aan kontributie en uitrusting ongeveer 450 gulden in totaal. De mogelijkheden zijn er beslist, maar, ik blijf er bij, je moet het echt willen, je moet er voor kiezen. Dat kunnen de meesten niet en dan kom je niet veel verder dan wat rondhangen. Dat mag van mij, alleen ik wilde dat persé niet.

Studeren in de parate periode blijft altijd lastig. Heeft één van julie dat soms gedaan?
Frits: Ik heb het geprobeerd, maar ben er weer mee gestopt. De gelegenheid is er wel, maar je komt er niet toe... Als je in Nederland zit heb je de weekenden tenminste nog vrij waarin je wat kunt doen. Hier heb je ook wel vrij, maar je krijgt de kans bijna niet. Het is altijd rumoerig, altijd muziek uit de bar, iedereen loopt bij iedereen de kamer op enz. In de tehuizen hetzelfde liedje.
Ronald: De belangrijkste reden waarom het studeren vaak niet gaat is, dat je konstant tussen je vrienden zit. Als die niet studeren dan zeggen ze: ,,alweer achter je boeken?" of ,,doe niet zo flauw, kom gezellig bij ons zitten."

En aangezien die band hier nogal sterk is...
Ronald: Juist, dan slepen ze je zo mee. In principe ben je iedere avond vrij, oefeningen uitgezonderd. Maar ben je vrij, dan heb je niet altijd zin; heb je wel zin, dan trekken je maten aan je.

Bij velen in Nederland leeft het idee dat de Duitsland-gangers een beste buitenland-toelage genieten, goedkoop spullen kunnen kopen enz. Klopt dat?
Ronald: De buitenland-toelage is ongeveer 160 gulden, maar die heb je geweon nodig. De tehuizen berekenen hun prijzen in marken. Dat zijn dezelfde prijzen als in Nederland maar dan in marken. Dat is wel op iedere gulden 15 cent duurder. Breng je je vrije tijd in de tehuizen door, dan betaal je voor alles sowieso al 15% meer. Reken nu een 15% van 700 gulden wedde dan is er al meer dan honderd gulden van je buitenlandtoelage verdwenen.
Tonny: Omdat je hier veel langer zit heb je hier ook veel meer nodig.

En goedkoop spullen kopen?
Frits: Dat is zo. Het ligt hier, meen ik maximaal elf procent boven de inkoopsprijs, dat scheelt. Maar hoe gaat dat? Je wilt een autoradio kopen, die zie je in Nederland voor 700 gulden staan en hier kost die je dan 350 mark. Dat is zo'n 400 gulden.
Ronald: Maar wat je vaak ziet is, dat ze de prijs die ze in Nederland zouden besteden hier ook uitgeven en alleen een kapitaler apparaat kopen. Je winst is dus betrekkelijk. Datzelfde zie je 's avonds vaak ook met drinken. Zo van: in Nederland zou ik dit besteden om vrolijk te worden, laat ik hier hetzelfde bedrag besteden dan word ik echt vrolijk.
Frits: Je kan wel een mooie stereo kopen, maar je moet hem altijd nog de grens over zien te krijgen.
Ronald: Dat is en blijft een blokkade. Fotoapparatuur gaat vrij gemakelijk, dat wordt hier dan ook behoorlijk gekocht.

Jullie zitten soms vrij lange perioden binnen, de meesten hebben moeite de weekenden door te komen. Wordt er veel gedronken?
Tonny: Er wordt hier echt veel gedronken. Dat komt ook omdat er vrij regel- ▶

ideaal lijkt mij
365 roostervrije dagen voor soldaten

matig een vaatje wordt weggeven, dan gaat het ook nog weleens mis in de bar. Al moet ik erbij zeggen dat het de laatse tijd wel meevalt. Het is wel eens gekker geweest.
Frits: Niet alleen 's avonds hoor. Op zondagmorgen komen ze hun bed uit en het eerste wat ze doen is een halve liter bier pakken.

Dat zijn uitzonderingen, neem ik aan?
Frits: Dat zijn geen uitzonderingen...
Ronald: Het feit dat je voor twaalf uur bier op hebt wordt hier vrij normaal gevonden.

Jullie hebben het niet over één of twee of drie mensen?
Frits: Nee, dan hebben we het echt over veel mensen...

Er is sprake van een ander drinkpatroon (ook 's morgens). Drinkt men ook méér?
Ronald: Wij kunnen het niet vergelijken met een Nederlandse kazernesituatie, maar er wordt echt veel meer gedronken dan in het burgerleven. Het heeft er beslist mee te maken of je hier ook nog andere bezigheden hebt. Weet je daar niet voor te zorgen dan krijg je dat gedrag. Thuis in Nederland hebben deze zelfde jongens wél hun bezigheden en drinken dan beduidend minder.

Wanneer jullie nu terugkijken op je diensttijd, in het bijzonder de periode Seedorf, wat zeggen jullie dan?
Frits: Veel voldoening. Het fijne zit 'm in het vele dat je met elkaar hebt meegemaakt, gelachen, vooral de kameraadschap. Dat zal je in Nederland niet meemaken. Nee, deze tijd kunnen ze me niet meer ontnemen.
Tonny: Ik ben blij dat ik het heb meegemaakt. Mijn vader heeft niet in dienst gezeten en die zegt altijd dat hij wat gemist heeft en ik denk dat hij daarin gelijk heeft. Het is een fijne tijd geweest, al ben ik blij dat het er bijna op zit.
Ronald: Je komt na je opleiding vreemd hier, de anderhalve week bij de batterij in Oirschot niet meegerekend. Het aan elkaar wennen ging heel snel. Je hebt tien maanden lief en leed met elkaar gedeeld. Het is hier meer dan alleen vriendschap. Je zit op elkaars lip, dat kan nare gevolgen hebben, maar het heeft ook heel positieve kanten. Ik had me vrijwillig gemeld voor Duitsland en ik ben blij dat ik hier ook gezeten heb.
Frits: Tenslotte wil ik nog wel een voorbeeld geven van het aparte van Seedorf. Oudejaarsavond lieten vele jongens hun emoties de vrije loop, het werd hen teveel. Wanneer je dan ziet hoe huilende jongens worden getroost door hun maten, dan is het geen loze kreet, als je zegt dat je hier lief en leed met elkaar deelt. Die kameraadschap, dat elkaar opvangen, dat is echt heel bijzonder. *Wim Heij*

In het oktobernummer volgt een vierde 'Seedorf-artikel': een gesprek met het hoofd van de afdeling voorlichting van de 41 Painfbrigade, de ritmeester L.M.J.H. Hupperts. Uiteraard ook een reaktie op de kritiek, die hierboven over de voorlichting wordt uitgesproken.

Trappistenbier

De gerstewijn onder de bieren

Nederlands Trappistenbier wordt gebrouwen met water dat uit Zwitserland komt. Het vervoer van dat water vindt niet plaats via de weg of rivieren en kanalen, maar via ondergrondse stroming. In Berkel-Enschot dichtbij Tilburg wordt het op 200 meter diepte uit de grond gehaald in het klooster 'Onze Lieve Vrouw van Koningshoeven'.
In dat klooster bevindt zich Nederlands kleinste bierbrouwerij 'De Schaapskooi'. EGO-redakteur Wim Reinders sprak er met pater Godfried over de kombinatie van bier brouwen en geestelijk leven en vanzelfsprekend over het bijzondere van Trappistenbier.

Wanneer is men in 'De Schaapskooi' begonnen met het brouwen van bier?
Pater Godfried: In 1885 zijn we ermee begonnen, als bron van inkomsten voor het klooster. St. Benedictus schrijft in zijn regel, dat de monniken van de arbeid van hun handen moeten leven. Hij schreef zijn regel in het jaar 480 en die regel was gebaseerd op drie grote pijlers: het gebed, de geestelijke lezing en studie en als derde de arbeid. Het was bedoeld als een bezinnend leven binnen de kloostermuren. Maar er waren regelmatig afdwalingen van deze regel en uiteindelijk is er in het plaatsje La Trappe de orde van de Trappisten ontstaan. Die gingen weer terug naar de regel van Benedictus. In 1881 hebben Franse monniken dit klooster hier gesticht.

Zijn alle Trappistenkloosters brouwers van bier?
Nee, wij hebben in Nederland vijf Trappistenkloosters, waarvan wij als enige bier brouwen. De andere doen aan landbouw en veeteelt, zoals wij hier ook doen.

Al een eeuw

Hoe is het met de produktie van trappistenbier in die 100 jaar gegaan? We begonnen met de produktie van donkere, zware Trappist, Na de oorlog zijn we overgestapt op het maken van pils, omdat het donkere bier verward werd met ,,oud bruin" en weinig aftrek vond. Maar met pils zit je direkt in de konkurentiesfeer: je moet cafés kopen om afzetgebied te hebben. Dat hebben we gedaan en dat liep geweldig; in 1969 hadden we zelf een omzetstijging van 33%. We hadden net een kelder gebouwd van 30.000 hl lagerkapaciteit en toen die klaar was, was de kelder alweer te klein.
Er werkten in die tijd 135 mensen in de brouwerij en dat was een waterhoofd bij een klooster van 60 mensen. Dat vonden we te groot, we wilden kleiner worden. Maar we hadden cafés, de kroegbaas wilde z'n bier hebben. En het bedrijf sluiten en alle mensen op straat zetten, dat was sociaal niet verantwoord.
Het kwam ons toen goed uit dat (Stella) Artois op de Nederlandse biermarkt wilde komen. Die heeft onze cafés gekocht en de brouwerij voor 10 jaar gehuurd. De werknemers zijn overgegaan naar Dommelen (Dommelsch Bier).
In 1979 was ons kontrakt met Artois afgelopen en konden wij opnieuw beginnen. Toen zeiden we: we werken om ervan te kunnen leven, maar we leven niet om te werken. We passen het nu in en houden het klein.

Wanneer ik vraag hoeveel mensen er nu inwerken, blijkt uit het antwoord van pater Godfried, dat het klooster voor hem belangrijker is dan de brouwerij. Hij betrekt mijn vraag namelijk niet op 'De Schaapskooi'.

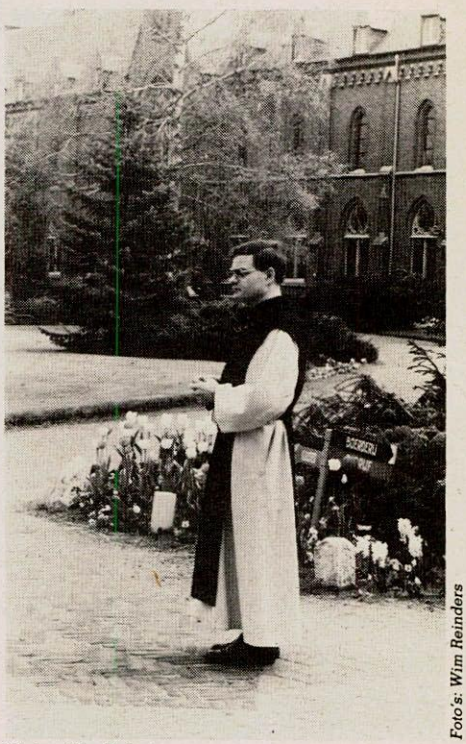

Pater Godfried...

Foto's: Wim Reinders

De toegang tot het brouwhuis

In het klooster leven 41 mensen. Velen werken in ons veeteeltbedrijf van 160 melkkoeien. Verder doen we van alles om in ons eigen onderhoud te voorzien; er is een drukkerij, een boekbinderij, een kleermakerij, een wasserij, een timmer- en schilderswinkel, een broodbakkerij. We zijn praktisch helemaal selfsupporting. We vormen een kleine zelfstandig gemeenschap.

Opticien geweest

Brouwerij 'De Schaapskooi' is eigendom van het klooster. Daarom moet een monnik de leiding hebben en dat is pater Godfried; te beschouwen als een primus inter pares, eerste onder gelijken. Hebt u hier een opleiding voor gehad?
Omdat ik wat chemie had gedaan in mijn vroegere opleiding, ben ik in het laboratorium van de brouwerij terecht gekomen. Daarna ben ik bij andere Trappistenbrouwerijen in Westmallen en Chimay langs geweest en zo ben ik er als het ware ingerold.
Voordat ik in het klooster ging, was ik opticien. Toen had ik een zaak in Tilburg en zodoende was ik wel wat zakelijk ingesteld, maar ik wist nog niet hoe bier werd gebrouwen.

Hoe kwam u ertoe om in dit klooster te gaan leven?
Dat is een groeiproces van jaren geweest. Op een gegeven moment kwam ik in aanraking met de Trappisten en de abdij. Het leven in het klooster sprak me aan: de sfeer en de hele levenswijze, de blijheid van de mensen en de vrijheid waarmee ze tegenover alle dingen staan. Ik heb een oom die Trappist is in Kenya; die heb ik ook een paar keer opgezocht en dan praatten we er veel over. Maar ik was zo ontzettend druk bezig in de wereld dat ik dacht: dat zit er voor mij niet meer in. Ik woonde op mezelf, had een huisje al helemaal ingericht; ik was zo gesetteld en dat zou ik dan allemaal weg moeten doen. Dat leek me te moeilijk, totdat ik toch die sprong deed.

Wat was de belangrijkste reden om toch die sprong te wagen?
Ik had verkering en wij gingen op een zondag in Tilburg naar de kerk, in de abdij van het klooster. Daar was ik in jaren niet meer geweest en ik had er ook niet meer zo over nagdacht. Toen overviel mij ineens het idee: eigenlijk had ik toch Trappist moeten worden. Op dat moment moest ik een keus maken. Dat heb ik met mijn meisje besproken en tenslotte heb ik toen gezegd dat ik het toch wilde proberen. Zij was dat met me eens, omdat ik anders altijd het idee zou kunnen houden dat ik toch maar Trappist had moeten worden.

Dat zal voor haar best moeilijk zijn geweest.
Ja, maar wij zat een in een katholieke jongerengroep en zij was erg gelovig. Ze was het er helemaal mee eens. In 1975 ben ik zo ingetreden in dit klooster.

De kleinste

En in dit klooster komt u na vier jaar in de brouwerij terecht. Jullie zijn waarschijnlijk niet de grootste brouwers in het land?
Nee. Wij zijn de kleinste van de 13 brouwerijen. We produceren 12.000 hl bier per jaar, allemaal flesjes. Soms verkopen ze ook Trappistenbier uit het vat – meestal is dat Leffe van Artois – maar dat kan niet, omdat het op dit moment niet wordt gemaakt. Bier is pas Trappistenbier als het gebrouwen is in een Trappistenklooster en dat doet Artois niet. Maar deze maand beginnen we met de productie van Trappistenbier in vaten, voornamelijk voor het hoogseizoen omdat er dan veel vraag naar is. De totale productie gaat daarmee niet omhoog.

Hoe drink je Trappistenbier? Net zo koud als gewone pils?
Nee, Trappistenbier drink je op kamertemperatuur of iets koeler. Anders gaat er veel van de smaak en de reukstoffen verloren. Je kunt het vergelijken met kaas, die heeft ook veel meer smaak als je het op temperatuur laat komen. Trappistenbier moet je met zorg behandelen, net als wijn. Je moet het nippen,

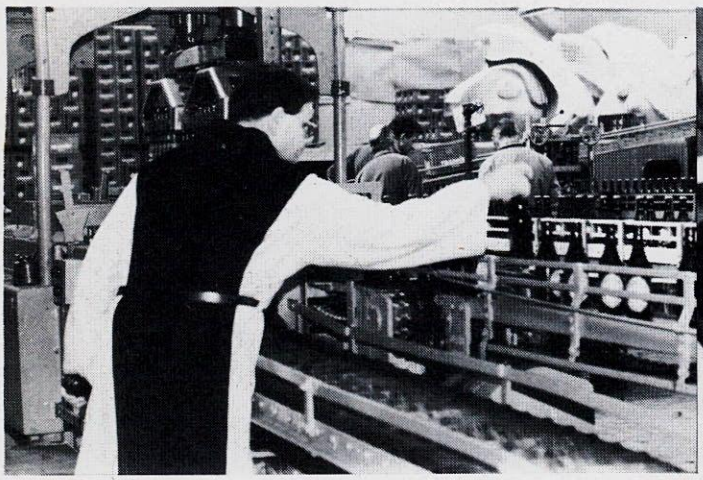
...in de bottelarij en

...in het brouwhuis

niet achterover slaan, wat bij pils vaak gebeurt.

Schuim

Als je Trappistenbier in een gewoon bierglas schenkt, krijg je overvloedig veel schuim. Hoe kan dat?
Trappistenbier moet je drinken uit een wijd glas, dan is de schuimkraag beter te regelen. En ook al doe je een uur of langer over een glas, het bier blijft er smakelijk uitzien. Het verschaalt niet.
Dat andersoortig schuim ontstaat door een ander gistingsproces dan bij gewone pils. Vlak voordat Trappistenbier de fles ingaat, wordt er gist en suiker aan toegevoegd. Dat is om het gistingsproces in de fles ten doen plaatsvinden. Het rijpingsproces vindt dus plaats in de fles en niet in tanks zoals bij pils. Het natuurlijk koolzuur wordt gevormd tijdens het rijpingsproces van zes weken bij een temperatuur van 26° Celcius. Het bier wordt niet gepasteuriseerd. Dat betekent dat het hele bedrijf ziekenhuissteriel moet zijn; er mogen geen infecties plaats kunnen vinden, anders is het hele brouwsel verloren.

Gebruiken jullie leidingwater of grondwater voor het bier?
Het water pompen we zelf op. We hebben putten geslagen op 200 meter diepte. Ons water is onderzocht op z'n zuiverheid en ook heeft men vastgesteld waar het vandaan komt: uit Zwitserland.

Water op 200 meter diepte dat uit Zwitserland komt? Hoe is dat mogelijk?
Dat komt hier door ondergronds liggende stromingen. Dat stellen ze vast door de stromingen na te gaan en door röntgenstralen. Zoveel beweging is er ondergronds nog. Het water wordt gezuiverd in onze eigen watertoren en de boeren in de omgeving voorzien we ook van dat water.

Hoeveel mensen werken er in de brouwerij?
Er werken drie monniken voor vast en in drukke tijden komen anderen een handje helpen. Verder zijn er 6 mensen van buiten het klooster in loondienst. Sommigen werken hier al 25 jaar. Wanneer er nieuw personeel aangenomen moet worden en als er dingen moeten worden veranderd, hebben zij inspraak. Naast hun basisloon krijgen ze verder nog hun uitkeringen en ook een winstdeling.

Aktief en bezinnend

Ik vind op deze plek een bierbrouwerij temidden van een centrum waarin men zich verdiept in het geestelijk leven. Hoe is die kombinatie mogelijk?
De dag is bij ons evenwichtig opgebouwd. Om 4 uur staan we op en hebben om 4.30 uur de eerste dienst in de kerk. 's Avonds is er een dagsluiting en na kwart over negen gaat ieder naar z'n eigen kamertje en wordt er niet meer gepraat tot de volgende ochtend. Zes maal per dag zijn we bezig met gebed, geestelijke lezing of studie. Dat gaat samen met het werk wat we doen. En wat het brouwen van bier betreft: bier is in feite en heel gezonde drank. Met name dit bier omdat het een natuurlijk produkt is zonder toevoeging van reuk-, smaak- en kleurstoffen. Het is een produkt van gerst, mout, bronwater, hop, suiker, gist en enkele kruiden. Dat van deze gezonde drank misbruik kan worden gemaakt door teveel te drinken is een ander facet. Dat kun je niet op rekening van de producent zetten. De gebruiker is zelf verantwoordelijk voor de hoeveelheid die men drinkt.

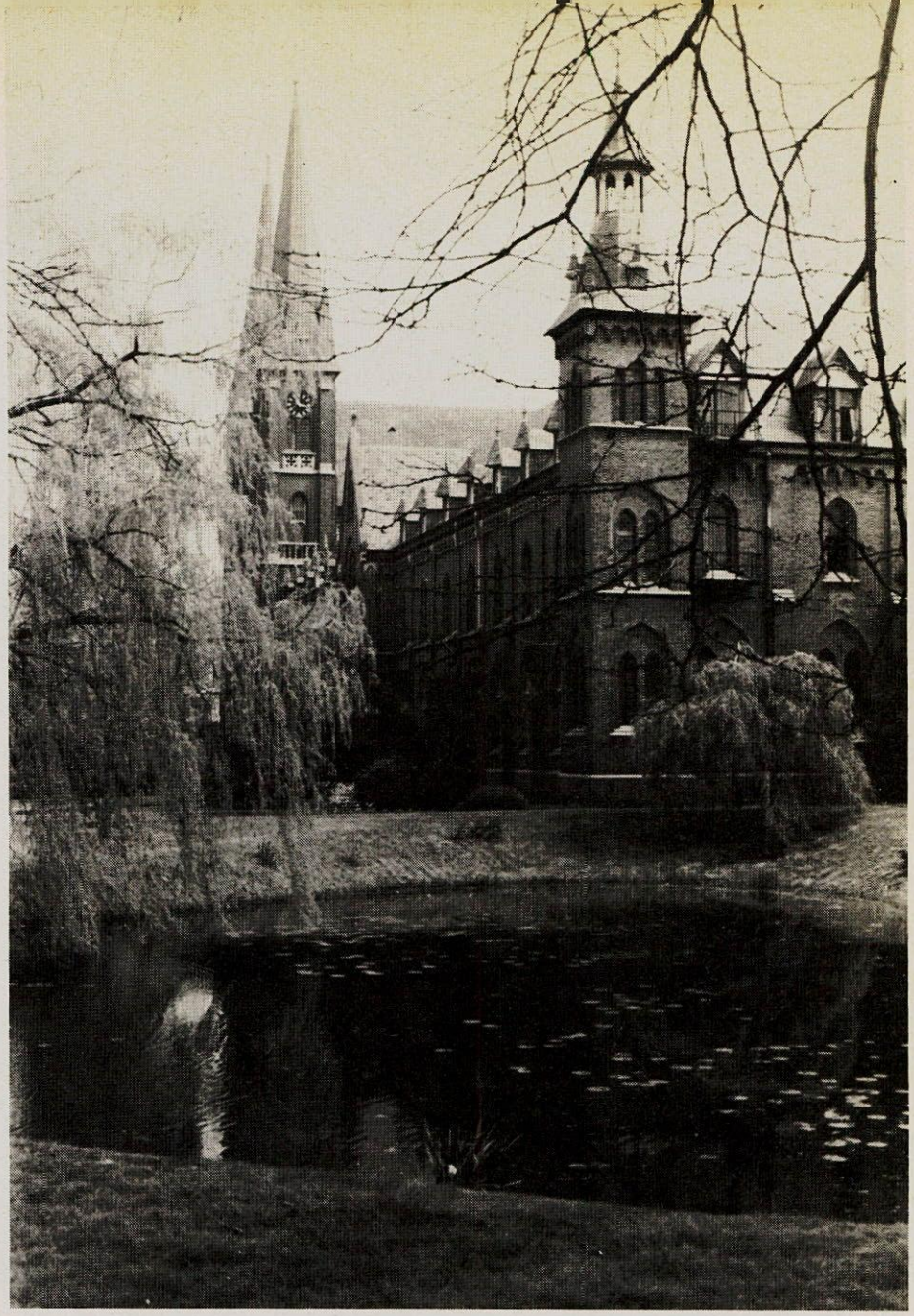

Het Trappistenklooster bij Tilburg

Drinken jullie het zelf ook?
Alleen met pasen, pinksteren, kerst, nieuwjaar en Maria hemelvaart, als we recreatie hebben. We maken voor het klooster ook wel een tafelbier met heel weinig alkohol.

Jullie kiezen ervoor om je af te zonderen van de wereld. Blijven jullie wel betrokken op de wereld?
Wij proberen een teken in de wereld te zijn dat de mens buiten de materiële beslommeringen toch gelukkig kan zijn, alleen met het zoeken naar God. We bieden ook onderdak aan mensen die zich willen bezinnen. Vooral jongeren bezoeken tijdens het weekeinde dit klooster, op zoek naar andere dan materiële dingen die hun leven gelukkig kunnen maken. Het alleen maar materieel bezig zijn is men beu. Het bezig zijn met kerkelijke strukturen vindt men niet belangrijk. De vraag naar de grond van het bestaan wel. Wij proberen ook te bidden voor de noden van de wereld. Ons protest tegen kernbewapening is ons gebed. Je kunt op twee manieren protesteren: door daadwerkelijk naar buiten te gaan en met pamfletten te lopen en je kunt ook op je knieën gaan en daarvoor bidden.

U denkt dat beide nodig zijn?
Ja, beide zijn nodig. Wij doen het ene en anderen het andere. *Wim Reinders*

De wilde tuinman' gaat door

„Ik kan niet bestaan in een universum dat de natuur heeft vernietigd!"

Francois Mauriac

- **De mens is het produkt van cultuur en natuur.**
- **Monocultuur in welke vorm dan ook, vormt een uitdaging aan de natuur en wordt als zodanig fel bestreden.**
- **Arbeid met vegetatiemateriaal dient zodanig gericht te zijn dat het streven van de natuur wordt gevolgd en gestimuleerd.**
- **Overgangsvorm tussen stad en land kan worden gevormd door bossen.**
- **De stad dient een oase-functie te vervullen.**
- **Grondarbeid dient tot een minimum te worden beperkt.**

Dit zijn zes van de twaalf uitgangspunten, waarmee het boek 'Natuur uitschakelen, natuur inschakelen' van de tuinarchitect Louis G. leRoy begint. De eerste druk verscheen al weer ruim tien jaar geleden en weldra was een tweede druk noodzakelijk (208 blz., 110 kleurenfoto's, gebonden, prijs *f* 36,35, uitgever Ankh-Hermes, Deventer).
Geen wonder, want leRoy's ideeën – radicaal en vaak haaks staand op die van plantsoendeskundigen – sloegen verrassend aan bij veel natuur- en tuinliefhebbers.

Dat kon ik al eerder constateren, toen ik – destijds woonachtig in Hoevelaken – 'de wilde tuinman' uit Oranjewoud (bij Heerenveen) had uitgenodigd voor een lezing met dia's. Niet alleen werd het met een paar honderd mensen de drukst bezochte bijeenkomst van de culturele commissie Hoevelaken van dat seizoen, maar binnen enkele jaren kon je ook de uitwerking in het dorp waarnemen.
In de nieuwbouwwijken vormden namelijk al spoedig een groot aantal voor- en achtertuintjes met hun niveauverschillen en weelderige begroeiing een fel contrast met menig glad, gemeentelijk grasperk langs de straten.

Onkruid is ook natuur

Onze maatschappij is ingesteld op nut en resultaat. Economische argumenten geven meestal de doorslag in allerhande zaken, ook als het gaat om de ontginning en de inrichting van de natuur.
Velen zijn daar niet gelukkig mee en proberen binnen de mogelijkheden hun eigen gang te gaan. En waar dat de inrichting van een tuin(tje) betreft, blijkt niet alleen de 'filosofie' van leRoy aan te spreken, maar zijn ook zijn begrijpelijk uiteengezette, uiterst praktische adviezen zeer bruikbaar.
'Laat groeien wat groeit en beperk het menselijk ingrijpen tot de allernoodzakelijkste handelingen – de natuur ordent immers zichzelf. We hoeven niet bang te zijn voor de chaos. Onkruid wieden? Geen sprake van. Onkruid is ook natuur. Het beantwoordt alleen niet aan onze economische wetten van nut en rendement. De natuur houdt er haar eigen wetten op na. Ze streeft naar variatie, ze kent geen monocultuur.'
Dit korte citaat maakt al duidelijk dat leRoy's raadgevingen, behalve dat ze aanwijzingen inhouden om dingen te doen, er veelal voor pleiten vooral dingen na te laten. (Dat biedt misschien ook nog een aardig perspektief voor de wat 'luiere' tuinliefhebbers onder ons, die zo tegen dat vaak denkbeeldige 'vele werk' opzien.) Simpele doe-dingen zijn bijvoorbeeld: niveauverschillen aanbrengen (kan ook op een kleine oppervlakte!) door het graven van kuilen en opwerpen van aarden walletjes of door het stapelen van een muurtje van losse stenen of afbraakpuin. Daardoor ontstaan dan tevens droogteverschillen (grondwater of staanblijvend regenwater op diepere punten) en op den duur meer en minder schaduwrijke plekken door verschillende plantengroei. En het nalaten betreft bijvoorbeeld: niet spitten of voortdurend schoffelen en harken, geen onkruid wieden, afgevallen materiaal niet opruimen (humusvorming), zo min mogelijk snoeien en indien dit toch noodzakelijk is dan het gesnoeide materiaal (eventueel verkleind) laten liggen.

Uilenspiegeltjes

Het is ondoenlijk om in zo kort bestek ook maar enigszins recht te doen aan de rijkdom van leRoy's ideeën over de aanleg van tuinen en plantsoenen en de landschappelijke wisselwerking tussen stads- en plattelandsmilieu. Niet veel meer dan aanstippen kan ik ook slechts zijn permanente strijd tégen de 'geestelijk-onmondigverklaring' van de mens en (dientengevolge) de armoede van onze monotone stedenbouw en vóór een pluriforme cultuur en een speelsere, meer op individuele creativiteit gebaseerde, samenleving. Die strijd voert 'de onkruid baron' – zoals hij in Frankrijk wordt genoemd – door middel van het houden van talloze lezingen en door het opzetten van projekten in Heerenveen, Leeuwarden, Groningen, Hamburg, Bremen en Parijs.

Zo'n lezing met lichtbeelden, over het onderwerp 'Bouwen met zon en planten', hield 'de man met de groene vingers' ook aan de Technische Hogeschool in Düsseldorf. Vervolgens werd die lezing verder uitgewerkt en als boek uitgegeven onder de titel 'Uilenspiegeltjes: Onze kreatieve potentie misbruikt?' (104 blz., 100 ill., bij Ankh Hermes bv, Deventer, prijs *f* 19,50).
In dit boek houdt Louis leRoy ons als een moderne Tijl Uilenspiegel een spiegel voor. Op speelse wijze laat hij in een honderdtal simpele tekeningen, aangevuld met tekst, zien hoe we op meer natuurlijke en ecologische wijze onze cultuur kunnen vormen.
'Specialisatie is altijd een doodlopende weg', 'natuurlijke systemen kunnen alleen maar op basis van polariteit funktioneren' en 'wie natuurlijke polaire systemen vernietigt, is bezig zichzelf te vernietigen' zijn slechts een paar zinsneden uit dit boekje, dat mij voornamelijk boeide door zijn – soms niet zonder humor vertelde – weergave van het verloop van een aantal projekten. Menend dat ik verder toch niet zoveel écht nieuws las, nam ik na tien jaar weer het aan het begin van dit artikeltje genoemde boek ter hand... en weldra was ik opnieuw helemaal in de greep van de tuinkoning en vast besloten om een aantal zaken in mijn tuin anders aan te pakken of juist niet aan te pakken.
Over inspirerend gesproken... dat is ie wel, die wilde tuinman!

Frank Spoelstra

Vredesweek... een week vrede?

De allereerste vredesweek in 1967 had als motto 'Geen spreiding van kernwapens maar spreiding van welvaart'. Achttien jaar geleden zat de internationale politiek midden in de strubbelingen omtrent het verdrag tegen de verspreiding van de kernwapens (NPV). Deze strubbelingen waren de aanleiding om het oost-west conflict te koppelen aan het noord-zuid conflict. Het slagveld tussen oost en west werd verlegd naar de arme landen. Hier vechten de grootmachten met al hun militaire, economische en politieke middelen om invloedssfeer, grondstoffen en markten. De afhankelijkheidsproblematiek van de ontwikkelingslanden is niet te begrijpen zonder een analyse van de bewapeningswedloop en de machtspolitiek.

Uitgangspunt was toen dat de (kern)wapenproblematiek evenzo goed een ontwikkelingsprobleem als een veiligheidsprobleem zou zijn. Na achttien jaar (een nieuwe generatie dienstplichtigen komt de poort binnen) zien we nog steeds dat vele ontwikkelingslanden worden meegesleept of willen meedoen in het macabere spel van bewapeningswedloop en machtspolitiek waarbij het 'kernwapen' een hoofdrol is toebedacht. Dat dit ten koste gaat van de bestrijding van de honger en ziekte is duidelijk aantoonbaar.

Verloren energie?

Nu, 1985, de zoveelste vredesweek. Met een niet aflatende inzet organiseren de meewerkende organisaties en instelling allerlei acties om hun 'vredesbedoelingen' duideljk te maken. Een opsomming van alles wat al of niet is bereikt heeft het gevaar in zich dat 'men' bepaalde resultaten een etiket gaat opplakken. Dit etiket zou dan automatisch ook op bepaalde meewerkende instellingen en/of organisaties worden geplakt. In de afgelopen jaren zijn hier voorbeelden genoeg van te noemen. Tweespalt binnen de vredesactivisten leidt nog steeds tot 'strijd'. De energie aan die strijd besteed, is verloren energie.
Achttien jaren Vredesweek-activiteiten. Eén week vrede? Gezien het motto van 1967 kun je je inderdaad afvragen: heeft het in die achttien jaar bijgedragen tot het bestrijden van honger en ziekte? Hongerend Afrika en Azië laten zien dat er misschien wel iets gedaan is, maar toch nog veel moet gebeuren. Vechtend Afrika en Azië laten een gelijk beeld zien. Vrede is daar nog ver te zoeken. Vredesweek... Een week vrede? Ik vraag wel eens af, trekken we wel aan het juiste touwtje? Nog niet eens of we wel hard genoeg trekken, maar simpelweg of we wel het juiste touwtje in onze vredeshanden hebben. Ik denk dat de grootmachten met hun militaire, economische en politieke middelen de marge bepalen waarin mag worden gescoord. Zij laten ons denken dat we aan het juiste touwtje trekken en gaan zodoende door met het veroveren van invloedssferen, grondstoffen en markten.

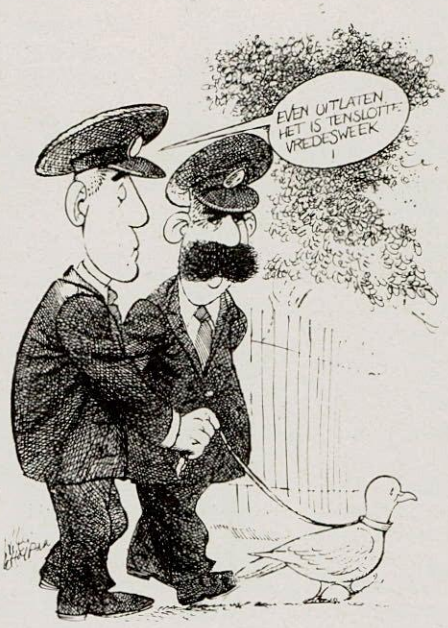

Wij militairen

Maar wijzelf dan? Wat doen wij 'werknemers in dienst van mijnheer Defensie' met deze vredesweek? (Ieder jaar een vredesjaar zou natuurlijk beter zijn.) Zijn wij economisch en materieel zo gebonden dat we niet de vitaliteit bezitten om deze vredesuitdaging uit te dragen? Zijn wij militairen (nu generaliseer ik opzettelijk, er is een aantal die het wel opbrengen) dan geen voorstander van vrede? Van mijn collega's hoor ik dan ,,Wij zijn kwetsbaar, wij hebben geen keuze!".
Ja inderdaad, het hebben van een keuze is een luxe. Je kunt dan afwegen en je keuze maken. Maar ik zie niet zo'n sterk verband tussen kwetsbaar zijn en een keuzemogelijkheid hebben. Afwegen, een keuze kunnen maken, houdt in dat je een alternatief achter de hand hebt. Kwetsbaar zijn we en hoe kwetsbaar voelen wij ons?"
Wij bedoelen waarschijnlijk met deze kwetsbaarheid dat we onze materiële en economische verworvenheden niet in de waagschaal willen stellen. Dit niveau van verbondenheid bepaalt blijkbaar voor velen van ons het handelen. Er wordt voorbij gegaan aan het feit dat het systeem (wat dat dan ook mag zijn) ons naar dit niveau heeft toegebracht. Bewust kan ik wel zeggen, om ons afhankelijk te maken. Wij zijn afhankelijk gemaakt van het systeem. Het klinkt misschien hard, maar het is wel duidelijk. In een gesprek onder vier ogen zei een collega tegen mij: ,,Als ik mijn pensioen maar haal. Ik denk niet na over deze zaken, want dan haal ik mijn pensioen niet. "Vertaald in het afhankelijkheidsprincipe: dan haal ik het mij voorgehouden materieel economisch niveau niet. Vreemd is dan wel, dat als er veranderingen in dit niveau dreigen, ze wel de meest krachtdadige taal en verwensingen aan politiek Den Haag laten horen, maar veranderingen in en aan de mensheid worden afgedaan met: daar zeg ik niets over, daar ben ik te kwetsbaar voor!

Belangengroeperingen

We zien dus dat deze afhankeljkheid blijkbaar ook ons denken betreft. Dan mag je je afvragen of het denken binnen de poort anders is dan het denken buiten de poort. Als een militair met opgroeiende kinderen in deze vredesweek (en in andere weken) wordt geconfronteerd met vredesactiviteiten, kernwapens, kruisraketten, zaken waar zijn opgroeiende kinderen mee bezig zijn, denkt hij er op het werk dan anders over dan thuis? Ga ik voor het gemak even uit van een 8-urige werkdag (voor het gemak zei ik), dan blijven er nog zestien uren over om buiten de krijgsmacht gedachten op te doen. Want onze denkpatronen worden grotendeels bepaald door belangengroeperingen. Enkele van deze belangengroeperingen noem ik hier:
– De krijgsmacht is op zich onlosmakelijk verbonden met belangengroeperingen. Zij bepaalt dan ook voor een groot deel het denkpatroon van de jonge en oudere militair. Dit vormen van het denkpatroon is een van die zaken die we vinden bij iedere totaalstructuur. Het systeem vult mijn gedachten, vormt

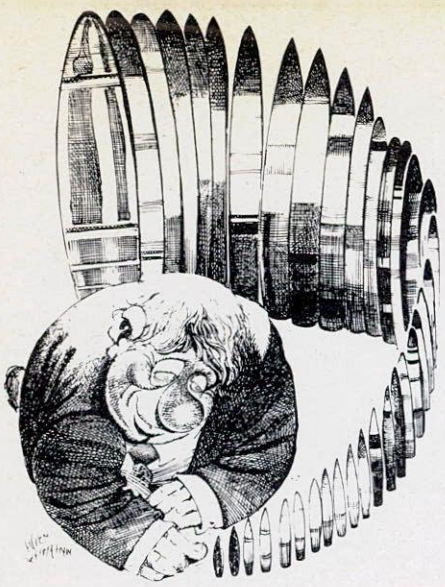

mijn mening omtrent kernwapens, vrede en militaire macht.
– Het gezin is als belangengroepering ook van grote invloed op ons denkpatroon. Het ouderlijk gezin en het eigen gezin dragen in sterke mate bij tot het vormen van onze normen en waarden. (Er zijn zelfs mensen die stellen dat hier het geweten wordt gevormd.)
– De kerk, geloof en/of levensovertuiging dragen ook in grote mate bij tot het vormen van ons denkpatroon.
– De politieke partijen zijn voor anderen evengrote vormers van hun denkpatroon.

Zo zien we dat er zo al een aantal groeperingen zijn die een bijdrage leveren aan dat wat we denken. De vraag is nu, wie vormt ons denken het sterkst? We doen door te zwijgen over vrede, vóórkomen dat er van een van deze groeperingen een 'absolute vorming' zou uitgaan. Anders gezegd: de krijgsmacht zou de grootste invloed hebben op ons denken omtrent vrede.
Wat het gezin zegt,...
Wat de kerk, geloof, levensovertuiging zegt,...
Wat de politieke partij zegt,...
dragen voor velen van ons blijkbaar niet zo veel bij, althans velen van ons zwijgen hierover. Of het moet zo zijn dat deze belangengroeperingen dezelfde taal spreken als de krijgsmacht. (Niet geheel ondenkbaar.)

Aanvallen

Ik denk echter dat het anders is. Militairen die er andere gedachten op nahouden worden op twee 'fronten' bewerkt. Zij hebben te maken met:
– Aanvallen van de officieuze werkomgeving op mens/standpunten.
– Aanvallen van medemens op mens/standpunten.
De officieuze werkomgeving, bazen, militaire meerderen vraagt zich niet af hoe het komt dat de man aan deze standpunten-meningen, maar eerder dat het een van de krijgsmachtnorm afwijkende gedachte is en die zou moeten worden uitgebannen. ,,Een leger kan niet functioneren met twee soorten militairen", heet dat dan.

De aanvallen door de medemens, collega's, zijn vaak harder en vinden vaker plaats. De reden hiervoor is dat dit minder officieel en directer kan gebeuren. Militaire meerderen, commandanten worden er pas mee geconfronteerd als de betrokken militair bij een kernwapenonderdeel wordt geplaatst of als hij er officieel melding van wenst te maken.
Ik denk dan ook dat de aanvallen op de werkplek, door collega's door vrienden(?) en medewerkers ons ervan weerhouden onze gedachten omtrent 'vrede' te uiten. Enige jaren geleden heeft één der militaire belangenverenigingen een enquête onder beroepsmilitairen gehouden aangaande de kernwapenproblematiek, De uitslag gaf een bijna gelijkluidende uitslag te zien als onderzoeken buiten de krijgsmacht. En toch praten we er blijkbaar maar weinig over. Misschien wel zo'n beetje onder elkaar, maar we dragen het niet uit naar buiten. Ja, bij de geestelijke verzorgers, daar komen twijfelende militairen wel tot praten. Dit zijn de cumulatiepunten, verzamelaars van twijfelende militairen. Wij zelf worden niet zoveel geconfronteerd met deze twijfelende militairen. Dit komt mijns inziens

vooral door de aanvallen die ik zojuist noemde. De eerstgenoemde komt niet zoveel voor.
In z'n totaliteit zijn er enige beroepsmilitairen tot vrijwillig ontslag gekomen, waarbij enkelen de keuze konden maken, omdat zij een alternatief hadden. Tot ongevraagd ontslag uit de militaire dienst is het nog niet gekomen. Zo kwetsbaar zijn we dus **nog** niet.

Blijft over de aanvallen door collega's, ook door het systeem gevormde, voor wat betreft kernwapens voorgelichte, geconditioneerde mensen. Maar het menszijn vergt juist de-conditionering. Dat is een voorwaarde tot het mens zijn zoals het een voorwaarde voor de krijgsmacht is om geconditioneerd te zijn. Aanvallen die vaak ook voortkomen uit onwetendheid en afgestomptheid (wat niet hun schuld is), bewapend met de meest handige argumenten en in dienst van de krijgsmacht (lees machthebber). Deze machthebber vindt kracht bij grote groepen mensen. Zij maakt ook gebruik van kreten en slogans. Van boven opgelegde getallen en gegevens. Het is verschrikkelijk moeilijk deze door te prikken.

Voorlichting

Domheid en onwetenheid zijn blijkbaar de pijlers waarop de kernwapenvoorlichting binnen de krijgsmacht rust. Ik zeg blijkbaar, want ik denk eerder dat ook dit wordt opgelegd. Het heeft weer te maken met conditionering.
Fundamentele voorlichting over: wat is veiligheid, wat is oost-west verhouding, wat is defensie, ideologische kwesties, noord-zuid verhouding, vijandsbeeld, bewapeningspolitiek, werkelijke uitwerking kernwapens, wordt binnen de krijgsmacht niet gegeven. Dit spectrum van zaken wordt niet fundamenteel uitgediept. De gronden die deze zaken bepalen, inclusief vooroordelen en oordelen, komen voor de gewone militair niet ter sprake. En mocht het binnen de krijgsmacht ergens wel geschieden, dan nog voor een geselecteerd gezelschap.
Bezwaren van politici en militairen trekkende voorlichting nu in het technische vlak. Statistieken en getallen moeten als doorslaggevend worden aangenomen. De menselijke factor komt niet ter sprake en in officiële publicaties worden vragen als: wat is dreiging dan?, wat is die onveiligheid? niet beantwoord. De militair die zich aan het denken zet, zijn geweten als 'een weten van' ziet, komt dan bij organisaties en instellingen die deze vredesweek organiseren. Daar haalt hij informatie, daar vormt hij zijn anders denken als tegenhanger van de andere grote belangengroepering, de krijgsmacht. Moeten wij hem dan vanuit onze 'onwetendheid' aanvallen of moeten wij het anders denken respecteren? Of moeten wij ons door de afhankelijkheid gevormde gespleten denken, onze normen en waarden eens opnieuw wegen en meten?
De vredesweek zou er een goed begin voor zijn.

Hierbij moeten we wel bedenken dat hij die wil veranderen, altijd tot verantwoording wordt geroepen, maar hij die wil behouden dit niet hoeft te verantwoorden.
Maar dat is nog altijd een betere keus dan de keuze in de soort dood. Als er een keuze tot leven is, staat die keuze al vast. Het aanvaarden van deze keuze zou een goed startpunt zijn van de vredesweek 1985.

Pieter F. W. de Jager

vrede: voortzetting van de oorlog met vrijwel dezelfde middelen

Seks – gespreksonderwerp voor mannen?!

In het maartnummer van dit jaar kondigden we aan, dat EGO in een aantal artikelen wilde ingaan op diverse zaken rond het onderwerp seksualiteit. Redakteur Wim Reinders startte toen met een uitvoerig vraaggesprek met Marcel Bullinga, auteur van het veelbesproken boek 'Het leger maakt een man van je'. Aan dat in november '84 uitgekomen boek besteedden we voordien al aandacht in het januarinummer '85 van EGO. In april schreef Adriaan Bijl over 'Een ieder mag een ander beminnen' en in het vorig nummer (juli/aug.) concludeerde Wim Reinders in een gesprek met NVSH-voorlichters, dat er seksueel nog heel wat valt te hervormen.

Inmiddels bleven we als redaktie zoeken naar iemand, die met een zekere regelmaat op dit terein in EGO kon en wilde publiceren. We menen die nu gevonden te hebben in de persoon van Klaas H. Soesbeek (1955), wiens eerste bijdrage hier is opgenomen. Klaas was in 1975/76 als dienstplichtig radiotelefonist/telexist gelegerd in Havelte. Daarna studeerde hij gezinssociologie in Groningen. Klaas hoopt dat zijn bijdragen aanleiding zullen geven tot discussie, niet alleen onder de lezers, maar ook tussen de lezers en hem. Zo is het nevenstaande artikel bedoeld als een voorzet tot een diskussie over mannen en seksualitiet. Reakties zijn dus welkom.

Redaktie

Wie kent nog het liedje van de drie kleine kleutertjes? Zij brachten hun tijd door op een hek en spraken daar over krekeltjes en korenbloemen blauw. Volwassen mannen brengen nog maar weinig tijd door op een hek en spreken nog minder dan moderne kleutertjes over krekels en korenbloemen blauw. Maar waarover praten mannen dan wél met elkaar? In ieder geval is voetballen een geliefd gespreksonderwerp. Afhankelijk van het seizoen kan ook schaatsen, surfen en wielrennen ter sprake komen. Werk en politiek zijn twee andere 'typische' gespreksonderwerpen van mannen. En, niet in de laatste plaats: seks.

Seks is steeds een terugkerend onderdeel in gesprekken die mannen met elkaar voeren. ,,Die vrouw van Kees is best een stuk. Weet je dat Kees 'm niet meer omhoog kan krijgen? Komt waarschijnlijk door de drank. Zo'n vrouwtje komt eigenlijk best wat te kort bij zo'n vent." Een dergelijk gesprek zal, in diverse varianten, vaker dan eens per dag ergens in Nederland onder mannen worden gevoerd. En dan hebben we het nog niet over de vele 'schuine moppen'.

Alle mannen?

Natuurlijk, niet alle mannen zijn alleen op seks gericht. Niet alle mannen zijn verkrachters van vrouwen en homoseksuelen. Niet alle mannen 'lopen achter hun pik aan'. Niet alle mannen voelen alléén door hun pik of maag. Veel mannen hebben per slot van rekening oog voor de integriteit van het lichaam van een vrouw en man. Veel mannen weten, ondanks de stoere verhalen, dat seks meer is dan recht-op-enneer. Ze weten het wel. Maar wat dat meer dan is, daarover zijn mannen minder zeker. En, mannen weten het wel, maar handelen zij daar ook naar? Als we de huidige seksuologen en hun onderzoeken mogen geloven (en waarom zouden we dat niet), dan blijken veel gehuwde vrouwen niet zo tevreden te zijn over de wijze waarop hun echtgenoten met ze vrijen. We vermoeden het al, we wisten het wel, maar deden we er ook iets aan? Oké, we vroegen elke keer ,,was ik goed?" Vaak knikte ze dan. Wat ze daarna wilde gaan vertellen hoorden we echter niet. We vielen meestal direct in slaap. Morgen is er weer een dag, de plicht roept. Ja toch!? Veel mannen en vrouwen doen 'het' met elkaar. Soms weten de partners echter niet van elkaar wat ze lekker vinden. Weer andere mannen doen 'het' liever met mannen. Er zijn ook vrouwen die 'het' liever met vrouwen doen. En laten we de mensen niet vergeten, die zich eerst aankleden in leer, rubber of jurk voordat zij 'het' gaan doen. Seks is meer dan recht-op-en-neer. Dat wil iedereen tegenwoordig wel erkennen. ,,Maar moet ik dan met een kerel gaan vrijen of SM leuk gaan vinden? Dat lijkt me toch een beetje te veel gevraagd."

Iedereen expert?

Seks. Een onderwerp waar mannen onder elkaar niet over uitgesproken lijken te raken. Is tenslotte niet iedereen expert? Seks is toch normaal? Zo normaal, dat je er eigenlijk niet over hoeft te spreken? Je doet het gewoon en daar is de kous mee af. Maar is dat feitelijk ook zo? Wie herinnert zich bijvoorbeeld nog zijn eerste 'echte' vrijpartij? Was het echt leuk? En de volgende vrijerijen, ook allemaal 'succesnummers'? Seks, zo normaal en zo intiem, daar kan normaal gesproken toch niets misgaan? Hoe anders is de werkelijkheid. Niet alle vrouwen zijn tevreden over de wijze waarop mannen met hen vrijen. Daarenboven blijken verkrachtingen regelmatig plaats te vinden. En wat te denken van incest en mishandeling van homoseksuelen? Mannen zijn in deze gevallen meestal de daders. Seks is dus méér. Is dat meer misschien geweld? Daarom heeft seks alles te maken met macht, beweren veel feministes (en sympatisanten). Nee, zeggen de streng gelovigen, seks heeft in de eerste plaats te maken met de voortplanting. Nonsens, zegt weer een derde, seks heeft alleen met lust en lustbevrediging te maken. Hoe durf je, reageert een vierde geïrriteerd, seks heeft voornamelijk met liefde te maken. Seks is meer. Liefde, lust, macht en voortplanting misschien? Eten, voetballen en seks: iedereen lijkt deskundig te zijn, iedereen heeft er een mening over. Een ieder denkt weer meer en betere ervaringen te hebben dan de anderen. Seks! Iedereen spreekt er over. Zegt er tenminste het zijne van.

Normaal

Pubers zouden gemiddeld eens per 5 minuten denken aan seks, twintigers eens per tien minuten. Als we er vanuit gaan dat mensen 10 uur slapen, dan denken pubers per dag 168 keer aan seks. Twintigers 84 keer per dag. Wat maakt seks zo spannend (en vreemd misschien), terwijl het tegelijk zo normaal zou zijn als slapen, eten en drinken. Zouden we daar ook zo vaak aan denken? Mannen vertellen elkaar veel over seks; kletsen vaak over seks met elkaar. Maar praten ze ook over seks, over seksuele gevoelens, seksuele fantasieën, seksuele verlangens en seksuele mislukkingen? Praten mannen daarover echt serieus met elkaar? Geven ze zich echt 'bloot' aan elkaar? Je hoeft je tegenwoordig niet meer te schamen als je 'het' voor het huwelijk hebt gedaan. Velen doen 'het' zelfs zonder te huwen. Nee, over seks hoeft niemand zich meer te schamen. Seks kun je ook prima alleen doen. Masturberen (aftrekken) doen mannen dan ook regelmatig. Uit diverse onderzoeken blijkt echter dat veel mannen er zich voor schamen en er schuldgevoelens bij hebben. Seks is normaal: en toch schuldgevoelens? Seks is meer dan recht-op-en-neer, maar dat méér, wat is dat eigenlijk? Schuldgevoelens, schaamte?

De redaktie van EGO vindt dat regelmatig aandacht besteed moet worden aan seksualiteit, lichamelijkheid, om het nog ruimer te stellen. Waarom al dat geschrijf en gepraat over seks. We weten alles toch al? Misschien, misschien ook niet.
Waarschijnlijk zijn deze 'seks-pagina's" je bij het doorbladeren van EGO het eerst opgevallen. Seks fascineert en is tegelijk ook 'vreemd'. Seks lijkt zowel een bron van eenzaamheid, plezier, el-▶

Crazy for you

Film over sportman met diepgang

In de vorige EGO besprak ik de film 'Birdy', waarin de jonge acteur Matthew Modine de titelrol speelt. Ook nu een film met deze veelbelovende, zeer talentvolle jongen. In 'Crazy for you' (naar het boek 'Vision quest' gemaakt), speelt Matthew Modine een rol de het midden houdt tussen die van Ralph Macchio in 'The karate kid' en Sylvester Stallone in de eerste 'Rocky': een jonge worstelaar die via zijn sport zijn wereldbeeld langzaam opbouwt en die, door de overwinningen die hij op zichzelf behaalt zelfvertrouwen ontwikkelt.

Louden Swain is een middelbare scholier, die er in zijn spaarzame vrije tijd wat bijverdient als ober in een hotel. Spaarzaam, want Louden is bezeten van die worstelsport en doet alles om zijn conditie op peil te brengen. Hij eet permanent te weinig, omdat hij zijn gewicht wil terugbrengen tot nog geen 140 pond. In die gewichtsklasse wil hij een bepaalde tegenstander verslaan en daar heeft hij alles voor over. Hij traint met zijn worstelklas, onder straffe leiding van een coach die heel goed in de gaten heeft dat Louden te veel van zichzelf eist.
Louden woont samen met zijn vader, de moeder is weggelopen. Haar rol wordt tijdelijk overgenomen, wanneer de vader van Louden op een avond in de bres springt voor ene Carla en haar uit een netelige situatie redt. De vader en zijn zoon nodigen het meisje, dat geen vast adres heeft, uit om bij hen te komen en al snel raakt de jonge student in de ban van deze jonge, maar zeer door de wol geverfde dame. Haar weelderige zwarte krullen plus haar hard, maar knap gezicht dragen daar natuurlijk ook niet weinig toe bij. Wanneer blijkt dat Carla goed kan opschieten met de Engelse leraar van Louden, komt de jongen voor de eerste keer in hevig conflict met zichzelf, want juist die leraar was altijd zijn favoriet. Want al is Louden dan een fanatieke sport-beoefenaar, hij heeft wel degelijk ook een ruime belangstelling voor onderwerpen als b.v. Engelse poëzie.
Op een dag besluiten Carla en Louden een dagje naar Louden's opa te gaan, die ver buiten de stad in een klein huis woont. Tijdens die tocht komt het tot een romance en Louden verandert op slag. Hij dreigt zijn sport, die zoveel voor hem betekende, te verwaarlozen en Carla, de wereldwijze vrouw die precies voelt wat er aan de hand is, verdwijnt plotseling zonder taal of teken uit het huis en uit het leven van Louden. Aanvankelijk is hij de wanhoop nabij, maar dan beseft hij dat hij zijn sport trouw moet blijven, en ziet hij zelf ook haarscherp waar de prioriteiten in zijn leven liggen. Vlak voor het eindgevecht, waarvoor hij bijna te laat komt notabene, komt Carla plotseling weer opduiken. Ze legt hem uit waarom ze wegging en wenst hem succes. In dat slotgevecht, waar de film werkelijk prachtig naar toe is geconstrueerd, wint Louden natuurlijk van zijn botte, onbehouwen tegenstander en tegelijk ook van zichzelf: de discipline die hij had opgebracht om het zo ver te schoppen, heeft hij net op tijd hersteld.

Wat ik zo aardig vond van deze film was vooral het feit dat de jonge held nu eens geen typisch Amerikaanse, beperkte bonk spieren was, maar een genuanceerd denkende en voelende jongen, innemend en herkenbaar, totaal anders dan het soort jongens dat doorgaans als grote winnaar uit de bus komt. Matthew Modine heeft zich met enthousiasme in deze zware rol gestort en hij knokt zo overtuigend voor de overwinning, dat je de dreunen die hij krijgt, bijna zelf voelt! Hij lijkt me een van de belangrijkste nieuwkomers van de laatse tijd.

De film is adembenemend van fotografie: de beelden van de jonge sportman die kilometers gevolgd wordt wanneer hij door de nog slapende wereldstad holt, 's ochtends in alle vroegte al bezig met zijn conditie, zijn werkelijk pure kunst. En ook het slotgevecht is zeer geraffineerd en uitermate meeslepend in beeld gebracht. Naast Modine speelt Linda Forentino als de wereldse Carla een heel acceptabele rol en is Ronny Cox een lieve, kwetsbare vader van Louden. Charles Hallahan als de coach doet ook prachtig werk.
Harold Becker voerde de regie van de film die ik van harte aanbeveel; de muziek is van Tangerine dream, met een 'special appearence' van de populaire Madonna die de titelsong zingt.

Leo van Opzeeland

► lende, inspiratie en energie te zijn. Het lijf, dat we met ons meedragen en dat op zijn beurt ons meedraagt, is zowel een bron van plezier als van ellende. We kunnen het oefenen door sport. We kunnen het koesteren door te baden en te zonnen. En: we kunnen genot aan ons lijf ontlenen. Het lijf is de bron van genot. Of is dat te veel gezegd, wordt genot in een mannenlijf slechts op één plek ervaren? Waarover spraken zij, die mannen aan die bar, die mannen op de kazerne? Of moeten we zeggen: waarover bralden en zwegen ze tegelijk?

Klaas Soesbeek

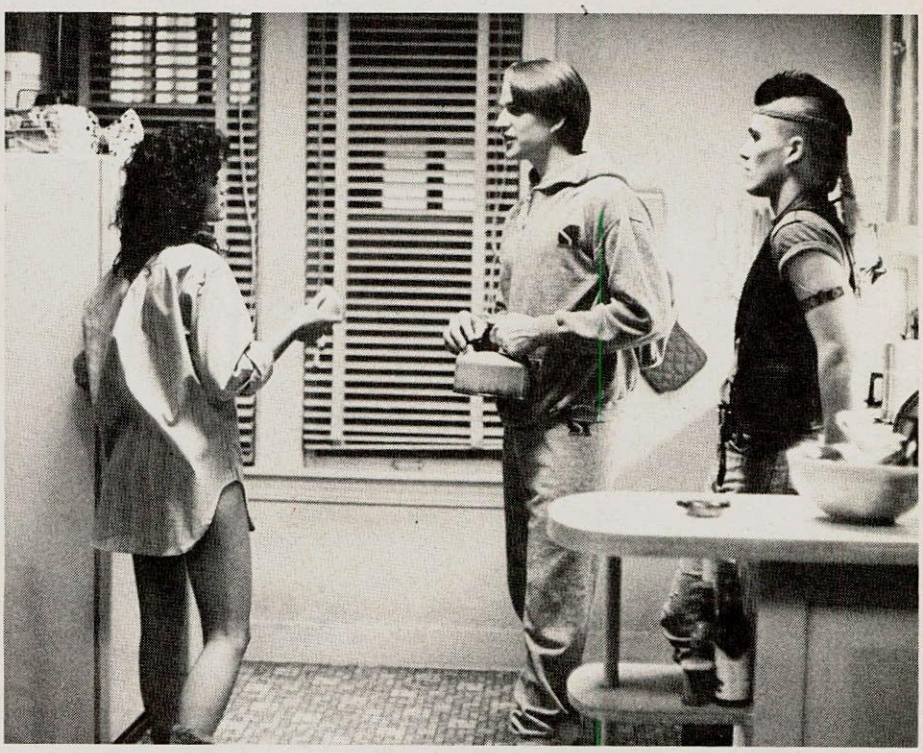

Linda Fiorentino en Matthew Modine (midden) in „Crazy for you"

film in 't kort

Rambo: First blood part II

Wat mij misschien wel het meest frappeerde in 'Rambo', was het feit, dat Sylvester Stallone als Rambo op een bepaald moment mijn credo met betrekking tot elke oorlog vrijwel letterlijk citeerde. Wanneer zijn mentor Trautman (Richard Crenna) tegen hem zegt: ,,Johnny, die oorlog is dood, vergeet het", zegt Rambo: ,,Ik leef nog, en dus leeft die oorlog ook." Verder is 'Rambo'

Sylvester Stallone in 'Rambo'

een commercieel opgezet kijkspel en dat deugt al niet, want je mag een film over een dergelijk gevoelig onderwerp, de Vietnam-oorlog, nooit produceren met in je achterhoofd de rinkelende kassa. Het enige dat deze technisch uitermate knap gemaakte film toch verteerbaar maakt is het feit dat Rambo hierin als spreekbuis fungeert voor al die duizenden gefrustreerde Vietnam-veteranen, die hun leven verder moeten met de meest afgrijselijke herinneringen en die, eenmaal thuis, min of meer aansprakelijk werden gesteld voor die miskleun van hun superieuren. Dat Sylvester Stallone niet kan spelen wist ik al, dus dat was geen verrassing. Richard Crenna maakt dat ruimschoots goed met zijn weinig spectaculaire, maar sympathieke creatie van Trautman, de enige die Rambo durft te vertrouwen. Steven Berkoff maakt een mooie schurk van Podovsky. Regie was van George P. Cosmatos, die na deze tweede klapper voor de rest van zijn leven op rozen zit.

Les ripoux

Zeer vermakelijk zijn Thierry Lhermitte en Philippe Noiret op dreef in 'Les ripoux' een Franse komedie van Claude Zidi, waarin hij de Franse gendarmerie eens goed onder de loep neemt. René (Noiret) is een wat oudere, gezette agent die precies weet hoever hij kan gaan in

Thierry Lhermitte en Philippe Noiret in 'Les ripoux'

het gangsterwereldje, om te bereiken wat hij wil. Links en rechts knijpt hij een oogje dicht, hij laat zich lekker eten voorzetten en voelt zich tussen al die kleine wetsovertreders als een vis in het water. Op een dag krijgt hij assistentie van Francois, die regelrecht van de politieschool komt en zijn vak wil uitoefenen met het wetboek in de hand. Dat kan René niet hebben bij zijn werkwijze, en hij laat Francois met een paar geraffineerde voorbeelden zien dat er maar één manier is om het vak van politieman uit te oefenen: de zijne. Aan het eind van de film is Francois precies zo doorkneed in al die kleine handigheidjes als zijn leermeester.
Je moet maar hopen dat het er in werkelijkheid niet zo toegaat, want dan zullen weinig mensen meer vertrouwen kunnen opbrengen voor een Franse agent. Maar vooral vanwege het spel van Philippe Noiret is deze film toch een bezoek waard.

Dust

Iets heel bijzonders is de Frans/Belgische co-produktie 'Dust' van regisseuse Marion Hänsel. 'Dust' speelt zich af op een afgelegen boerderij in Zuid-Afrika. Magda is een oude vrijster die wanhopig verlangt naar genegenheid, speciaal van de kant van haar vader. Deze besteedt echter geen enkele aandacht aan zijn hunkerende dochter, maar des te meer aan de jonge, zwarte vrouw van zijn knecht Hendrik. Een ouder bedienden-echtpaar ziet moeilijkheden opdoemen en vlucht weg van de boerderij, waardoor Magda alleen achterbijft en getuige moet zijn van een escalerende driehoeksverhouding waar zij volkomen buiten staat. Ze wordt achtervolgd door waanvoorstellingen en doodt uiteindelijk haar vader. Met de twee overgebleven bedienden, Hendrik en Anna, wil ze proberen een

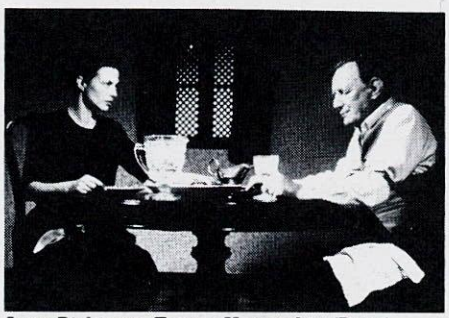

Jane Birkin en Trevor Howard in 'Dust'

vriendschappelijke verhouding op te bouwen, geheel tegen de heersende normen in. Anna en Hendrik begrijpen dat niet en gaan er ook niet op in: nadat Hendrik zich aan Magda heeft vergrepen, vlucht ook dit tweetal weg. Hoe het met Magda af moet lopen laat zich raden.
Geen opwekkend geheel dus, maar indrukwekkend in beeld gebracht: de moordende hitte, de kilte in Magda's hart, de feodale verhoudingen tussen bedienden en werkgevers. Ongeloofelijk dat juist een vrouw als Jane Birkin, die ooit beroemd werd met een zeer erotisch getint liedje (Je t'aime moi non plus, het z.g. hijgplaatje), de hoofdrol, de ongelukkige, gefrustreerde Magda zo schitterend weet te spelen. Trevor Howard als haar harteloze, egocentrische vader doet niet voor haar onder, en de prachtige lokaties doen de rest. Mag u niet missen!

The breakfast club

In 'The breakfast club' moeten vijf middelbare scholieren een hele zaterdag terugkomen op school, als straf voor zeer uiteenlopende vergrijpen. De drie jongens en twee meisjes kennen elkaar niet, maar door de starre houding van de leraar die hen de straf heeft opgelegd en die ook zelf zijn zaterdag opoffert aan deze maatregel, komt daar snel verandering in. Eensgezind beginnen ze de boel te saboteren en stap voor stap kom je, door wat ze aan elkaar vertel-

Judd Nelson en Ally Sheddy in 'The breakfast club'

len, steeds meer over de kinderen aan de weet.
Er is een straatschoffie bij, een fanatieke sportman, een bolleboos, een rijkeluisdochter en een pathologische dievegge. Grote gemene deler blijkt het feit dat de kinderen allemaal ofwel te weining aandacht thuis krijgen, ofwel teveel, maar dan het verkeerde soort aandacht. Zo wordt de sportman door zijn ambitieuze vader in een richting gestuurd die hem niet ligt, en blijkt het rijkeluismeisje uitsluitend met materiële zaken te worden zoet gehouden. Het slot van de film is me iets te typisch Amerikaans (de dievegge verandert in een soort engel, wanneer blijkt dat de sportman verliefd op haar is), maar vooral het acteren van de vijf zeer jonge hoofdrolspelers maakt de film heel goed te genieten. Regie was van John Hughes.

L.v.O.

O, ja wees verzekerd ons
intelligentiepeil stijgt.
Wij zuiveren lucht en water
met woorden en denken voor
de Vrede wapens uit.
We bestrijden haat met geweld
en zoeken uitweg bij de
goden.
O, ja ons intelligentiepeil
stijgt ONRUSTBAREND.

Wim de Vries

berichten

Conferenties voor beroepsmilitairen in Coornherthuis

In september en november van dit jaar organiseert het humanistisch vormingscentrum voor militairen, het Coornherthuis in Zeist, een tweetal themaconferenties voor beroepsmilitairen van alle krijgsmachtonderdelen. Het thema van de conferenties luidt:

KRIJGSMACHT – LEIDINGGEVEN – JONGERENCULTUUR

De preciese data zijn: 23 t/m 25 september en 25 t/m 27 november 1985.
Vaste programma-onderdelen:
– video (informatie)
– gespreksgroepen
– forum en discussie met als inleiders: een VVD-specialist op dit terrein (Tweede Kamerlid J.D. Blaauw op 26 nov.) KMA-docent drs. H.J.H. Brentjens (24 sept.), plv. commandant van het OCDML, 1.kol. der cavalerie E.F. ter Meulen (26 nov.), Ruud Koolen, journalist/publicist op het gebied van de jongerencultuur. De begeleiding is in handen van stafleden van het Coornherthuis

Opgave en/of nadere informatie (infomap op aanvrage) bij:
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-14060 of het dichtstbijzijnde bureau humanistisch geestelijke verzorging. Buitengewoon verlof is mogelijk (AMAR, art. 85, pt.r.) De kosten bedragen f 7,50.

Humanistisch jongerenweekend

De Landelijke Werkgroep Humanistische Jongeren organiseert voor de dertiende maal een jongerenweekend. Het weekend wordt gehouden van vrijdagavond 4 t/m zondagmiddag 6 oktober 1985 in het Nivon-jongerencentrum in Laage Vuursche, een pittoresk dorpje in het midden van de driehoek Utrecht, Hilversum, Amersfoort. De deelnameprijs bedraagt slechts f 40,– (all-in), hetgeen mogelijk is door de lage prijs van het centrum en doordat de deelnemers zelf zullen koken.
Het weekend is vooral bedoeld voor beneden 25-jarigen. Tijdens het weekend kan weer worden gekozen uit diverse actuele maatschappelijke onderwerpen en meer persoonsgerichte onderwerpen. Ook is er veel tijd voor ontspanning en onderlinge kennismaking. Opgave en/of meer inlichtingen bij: Humanistisch Verbond (Hans Vertegaal), Postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel. 030-318145. De deelnamesom van f 40,- storten op giro 197930 t.n.v. H.V. te Utrecht.

SEXE, SEXUALITEIT EN KRIJGSMACHT

Op vrijdagmiddag 27 september organiseert de Stichting Maatschappij en Krijgsmacht een middag-conferentie met bovenstaand thema. Deze bijeenkomst wordt gehouden in het Sofitel (voormalig Babylon) in het gebouwencomplex nabij het NS station Den Haag-Centraal. Sprekers:
- **Prof. dr. W. Everaerd, Algemene patronen van mannelijke omgang met sex en sexualiteit**
- **Lt.Kol.drs. Th.H.J. Tromp, Geweld en sexualiteit in de krijgsmacht: een probleem?**
- **Drs. A.R. Edwards, Houdingen in de krijgsmacht ten aanzien van homosexualiteit**

De middag duurt van 13.30-16.30 uur. Er is gelegenheid tot discussie. Aan de deelneming zijn geen kosten verbonden. Belangstellenden wordt verzocht zich telefonisch aan te melden bij de Stichting Maatschappij en Krijgsmacht. tel. 070-461259.

raadsman: luisterbink

In landen, waarvan de burgers zich in gevangenissen niet veilig voelen, voelt men zich in vrijheid al even onveilig.

Stanislaw Jerzy Leč

Iran

Wellicht verlangt ook de hier in Nederland gefotografeerde Iraniër even hartgondig naar de afzetting van Khomeiny als hij zes jaar geleden op hem wachtte. Zelfs ver van zijn, door oorlog en (islamitische) revolutie, geteisterde vaderland, durft hij zich niet open en bloot te laten fotograferen. Lijfsbehoud en vooral de wens tot voorkoming van mogelijke represailles tegen zijn familie dwingen hem zich te verbergen. Wanneer dat zelfs in Nederland kennelijk nog nodig is behoeft men weinig fantasie te bezitten om zich te kunnen indenken wat het lot in Iran is van hen die politiek en levensbeschouwelijk niet in de pas lopen met de nietsontziende imam. Onder de vervolgden bevinden zich ook vele niet-godsdienstigen. Daartoe bracht begin dit jaar een delegatie van het Humanistisch Verbond namens Amnesty International een bezoek aan de Iraanse ambassade. Daar stemde men toe in een bezoek aan Iran om de positie van de vervolgden na te gaan. Momenteel is de IHEU (International Humanist and Ethical Union) aan het inventariseren wat bekend is van de lotgevallen van met name de Iraanse Humanisten. Daarvan zal een rapport worden opgesteld en op grond hiervan zal een bezoek worden gebracht aan Iran waar de positie van de niet-godsdienstigen momenteel hopeloos is.

Homo's in de krijgsmacht

lezers schrijven

Homo's doen steeds meer van zich spreken. Dat is nodig. Allereerst natuurlijk voor de homo's zelf die op die manier sterker komen te staan, maar ook voor al die anderen, die bijvoorbeeld zeggen helemaal geen homo's te kennen. In het leger is het eigenlijk nog harder nodig om openlijk als homo voor de dag te komen.

De krijgsmacht is een typische mannenmaatschappij, waarin van je verwacht wordt dat je je als een 'echte man' gedraagt: een man is 100% hetero, versiert vrouwen, lust wel een stevige borrel en heeft elke maandagochtend een sterk verhaal te vertellen.
Het is natuurlijk niet zo dat elke homo in het leger het moeilijker heeft dan de hetero's. Sommige homo's die er openlijk voor uit komen, merken dat ze mét hun homo-gevoelens gewaardeerd worden in hun groep. Anderen kunnen zich 'handhaven', omdat ze stevig van zich af kunnen bijten. Weer anderen kiezen ervoor om hun homo-gevoelens verborgen te houden.
In november 1984 verscheen het boek 'Het leger maakt een man van je'. Dit boek (geschreven door Marcel Bullinga) gaat over disciplinering, onderdrukking van homosexualiteit en sexueel geweld. Dit boek geeft een heel somber beeld van de militaire dienst. Voor menigeen die dienstplichtig is (geweest), is dit toch wel herkenbaar. Als Werkgroep Homosexualiteit en Krijgsmacht ontvingen we eind vorig jaar een brief van een jongen, die liever anoniem wilde blijven. Het was een lange brief, waaruit we hier (met zijn goedkeuring, zie ook het slot van zijn brief) gedeelten publiceren.

Graag willen we als werkgroep in kontakt komen met andere homo's in het leger. Wanneer je over je eigen ervaringen met ons wilt praten, of als je het leuk vindt om eens andere homo's in het leger te ontmoeten, óf wanneer je misschien aktief wilt worden in onze werkgroep, schrijf dan naar dit adres:
Werkgroep Homosexualiteit en Krijgsmacht
Schimmelpenninckkade 19
3813 AE AMERSFOORT
of bel: Eduard van Groenestein, 033-729792.

Arthur Edwards
Werkgroep Homosexualiteit en Krijgsmacht

16 - 12 - 1984

Beste Werkgroep,

Op het moment dat ik dit schrijf zit ik nog in militaire dienst. Gelukkig niet lang meer. Al jaren zit ik emotioneel in de knel met mezelf. Ik heb nog steeds mijn identiteit niet gevonden (22 jaar). Nog altijd heb ik gevoelens t.o.v. jongens kunnen onderdrukken. Op een plattelandsschool de laatste 2 jaar veel moeilijkheden gehad, maar toch met succes afgesloten en toen God zij dank naar de stad om daar een vervolgstudie te doen, een hele nieuwe vriendenkring op te bouwen. Van de eerste dag af ben ik mij daar compleet anders gaan opstellen en het lukte, maar nog steeds was het toneelspel, met meisjes omgaan die je eigenlijk wel links wilde laten liggen. Maar hoe?

Na mijn studie moest ik in dienst. Vanaf de opleiding was ik iemand die opviel. Ik was brutaal, kon mijn mond goed gebruiken. Qua opleiding en leeftijd had ik een voorsprong. Allemaal jongens met wie ik zeer goed kon opschieten, de leider van een groep. Jouw naam was dan ook het eerste bekend bij het kader. Doordat het allemaal zeer rustig ging op de rijschool kon ik mij toch vrij normaal gedragen, dus ook doen alsof. In die 2 maanden had ik zelfs een vriendin. Stoer, zeer zeker. Al mijn vrienden in de kroeg zagen dat. Toen kwam de overplaatsing, direct na de opleiding, paraat. Ontgroening was er niet bij, alleen de discipline was wel veel strakker. Ook daar kon ik mij langzamerhand opwerken tot een leiderspositie, iemand die lef had, hoewel ik mij van binnen doodongelukkig voelde. Het kader had duidelijk last van mij, mede ook omdat ik mij in het VVDM-werk stortte. Dit was de enige manier om de resterende 12 maanden toch nog goed door te brengen. Dus niet tot vervelens toe in de cie's bar hangen, maar de kamers op. De problemen van anderen oplossen, terwijl je er zelf niet uitkwam. Vreemd hé?
Wat mijn diensttijd betreft ben ik diverse malen verliefd geweest op jongens die ik stoer of mooi vond. Ik zou hen wel willen strelen, aanraken en met hen vrijen, maar het kan niet, het mag niet. Je probeerde zo dicht mogelijk in de buurt te komen, totdat er op een gegeven moment een vonk zou overvliegen. Achteraf weet je dat dat nooit zal lukken, want op dat moment ga je weer toneelspelen. Constant probeer je een manier te verzinnen waarop je het die jongen zal vertellen, via een onderwerp in een persoonlijk gesprek, wanneer je ergens met z'n tweeën aan het werk bent (bijv. onderhoud aan de vrachtwagen). Het is nooit gelukt om echte liefde te krijgen en te geven. Wat mijn plaats is weet ik echter nog steeds niet.

Nog nooit heb ik dit alles aan iemand verteld. Mijn ouders zullen mij niet begrijpen en het leed voor hen zal verschrikkelijk groot zijn, hoe stom dat ook mag klinken. Mijn moeder is nog steeds een vrouw waar ik ontzettend veel van hou, en mijn vader zal ontredderd te keer gaan. In het dorp waar ik woon kan ik dan beter nooit meer terugkeren, omdat iedereen mij achter mijn rug zal uitlachen. Op een baan in het onderwijs hoef ik niet te rekenen (scholen mogen nog steeds mensen die homo's zijn weigeren; CDA)
Elke dag, elk uur doemt het probleem weer bij mij op. Waar zal het eindigen? Wanneer kom ik voor mezelf op?

In één dag heb ik het afgelopen weekend het boek van Marcel Bullinga gelezen. 'Het leger maakt een man van je' sprak mij erg aan, al kon ik voor mijzelf niets nieuws ontdekken, het beeld werd alleen maar bevestigd. Wel heeft het boek mij gebracht tot het schrijven van deze brief naar jullie. De eerste keer dat ik mijn gevoelens kan uiten. Helaas is deze brief een brief. Praten met iemand is te moeilijk, maar zou veel meer oplossen. Het liefst was ik met mijn problemen bij jullie gekomen, maar ik heb daar het lef niet voor. Misschien kom ik nog een keertje aankloppen. De tijd waarop ik mijzelf zal zijn komt steeds dichterbij. Dan zal het afgelopen zijn met de innerlijke spanningen, die mij steeds meer kwellen.
Tot slot wil ik zeggen: ga door met jullie goede werk en help mensen de moeilijke tijd in het leger goed door te komen. Succes!
Ik zie deze brief graag geplaatst in een of ander blad van jullie of in EGO van de humanistisch geestelijke verzorging. Stuur bij publikatie ook een exemplaar naar de VVDM, zodat ze nogmaals op deze problemen worden gewezen.

'19' van Paul Hardcastle

Een danshit over Vietnam

Onlangs werden de Nederlandse hitladders beklommen door een wel zeer bijzondere dans-song van de hand van de Engelsman Paul Hardcastle, de titel: '19'. Een song met een harde dansbeat en een ongewoon thema: de oorlog in Vietnam.

In mei van dit jaar was het precies 10 jaar geleden dat er voor de Amerikanen een eind kwam aan de oorlog in Vietnam. In die oorlog kwamen 1,9 miljoen Vietnamese burgers en militairen om het leven, 4,5 miljoen raakten gewond en 9 miljoen Vietnamezen sloegen op de vlucht. Amerika kwam in 1963 tussen beiden in een conflict tussen het communistische Noord-Vietnam en het Westen georiënteerde Zuid-Vietnam. . De USA stuurde honderdduizenden militairen naar Zuid-Oost Azie om het communisme te bestrijden. Rond de 58.000 Amerikaanse soldaten sneuvelden in Vietnam, 300.000 militairen werden lichamelijk gewond en het resterende deel kwam terug met het onuitwisbare beeld van de gruwelijkheden van de oorlog in hun geest.

Over de laatste hierboven genoemde categorie Vietnam-veteranen gaat 19.

'Almost 800.000 men are still fighting the Vietnam war'
(In het hoofd van bijna 800.000 mannen wordt de Vietnam-oorlog nog steeds gevoerd)

Protestsongs eind jaren '60

In het verleden is regelmatig in popsongs protest aangetekend tegen de Vietnam-oorlog. Eén van de bekendste is de 'I-feel-like-I'm-fixin-to-die-rag' (ik-heb-het-gevoel-dat-ik-me-gereed-maak-om-te-sterven-rag) van Country Joe and the Fish. Vooral bekend geworden door hun optreden op het legendarische Woodstockfestival in 1968. De song is een cynisch bedoelde oproep om in Vietnam te gaan vechten.

'Come on mothers throughout the land,
pack your boys up to Vietnam.
Come on fathers don't hesitate,
send them off before its to late,
be the first one on the block,
to have your boy come home in a box."
(Kom op moeders in het hele land,
stuur je zoons naar Vietnam.
Kom op vaders aarzel niet,
stuur ze er naar toe, voor 't te laat is,
wees de eerste in de straat,
die zijn zoon thuis krijgt in een kist)

Meer algemene protestsongs tegen oorlog kwamen van mensen als Bob Dylan ('Masters of War') en Donovan ('The Universal Soldier'). In ons land protesteerde Boudewijn de Groot tegen de Vietnam-oorlog en tegen de toenmalige president van de Verenigde Staten Johnson met zijn lied 'Weltrusten, Mijnheer de president'. De protestsongs aan het einde van de jaren zestig verwoordden het maatschappelijk verzet tegen de oorlog en waren de stem van een omvangrijke anti-oorlogsbeweging.

Vietnam-verwerking nu

Ruim tien jaar later staat de Vietnam-oorlog op een andere manier in de belangstelling. De wereld en vooral Amerika draagt nog steeds de sporen van haar betrokkenheid bij de oorlog in Vietnam. Men krijgt nu te maken met een generatie mannen, die de littekens van de oorlog in hun hoofd meedragen en met het idee dat men een verkeerde oorlog heeft gevoerd. Een ervaring die weer actueel wordt met het oog op een mogelijke tussenkomst van de USA in Nicaragua.

Het onverwerkte Vietnam-verleden wordt op verschillende manieren aan de orde gesteld.
In de film 'Rambo – First Blood part II', met Sylvester Stallone in de rol van een Vietnam-veteraan, wordt een soort idee van rechtvaardigheid over de oorlog overeind gehouden. In popsongs van de laatste jaren, die de Vietnam-oorlog tot onderwerp hebben, is dat zelden het geval. Daarin wordt wordt vaak verwezen naar de kwellende herinnering die de Vietnam-veteranen aan de oorlog hebben overgehouden.
Ook komt aan de orde dat veel Vietnamgangers na de oorlogservaring niet meer kunnen functioneren in de Amerikaanse samenleving. Tientallen van hen leven afgezonderd van de bewoonde wereld in de Amerikaanse bossen, en hebben de manier van overleven die in Vietnam noodzakelijk was, nooit achter zich gelaten. Dat kwam onder meer op een schrijnende manier naar voren in de televisie-documentaire 'de weggestopte oorlog', die de IKON op 9 augustus jl. uitzond.
Een vraag die regelmatig in hedendaagse popsongs over Vietnam opduikt is: Waar was het allemaal voor nodig?

'Goodnight Saigon'

In 1983 bereikte de Amerikaan Billy Joel de eerste plaats in de Nederlandse hitparade met de ballad 'Goodnight Saigon'. Tussen de gebruikelijke hitsongs door, die via programma's als Toppop en Countdown regelmatig tot ons ko-

Wie zich abonneert, krijgt enkele recente jaarboekjes als welkomstgeschenk. Stort ƒ 15,– op postgiro 480414 van Hoofdraadsman Hum. GV te Zeist, onder vermelding van 'nieuwe abonnee'.

EGO OOK NA JE DIENSTTIJD

men, werd Nederland plotsklaps geconfronteerd met een song over Vietnam, met beelden van de oorlog en van Amerikaanse soldaten die in Zuid-Oost Azie moesten gaan vechten. De ondertiteling zorgde ervoor dat we allemaal konden volgen waarover werd gezongen. In deze song, die geen hit werd in de Verenigde Staten, wordt door de ogen van een Vietnam-veteraan teruggekeken op de gebeurtenissen van die tijd.

'We came in spastic, like tameless horses,
we left in plastic, like numbered corpses.
Who was wrong,
and who was right?
It didnot matter in the thick of the fight.'
(We kwamen verkrampt aan, als ontembare paarden,
We gingen er weg in plastic, als genummerde lijken.
wie aan de goede kant stond,
en wie verkeerd was,
maakte niets uit in de hitte van het gevecht)

'Born in the USA'

Ook Bruce Springsteen stelt Vietnam aan de orde in de titelsong van zijn laatste elpee 'Born in the USA':

'They put a rifle in my hand,
sent me off to a foreign land,
to go and kill the yellow man.
I had a brother at Khe Sahn,
fighting off the Vietcong.
They are still here, he is all gone.'

(Ze duwden een geweer in mijn handen,
stuurden me naar een vreemd land,
om de gele man te gaan vermoorden.
Ik had een broer in Khe Sahn,
die vocht tegen de Vietcong.
Zij zijn er nog, maar hij is er niet meer)

De songs van Billy Joel en Bruce Springsteen borduren in feite voort op muziek uit de rocktraditie. Een traditie die in de jaren zestig is ontstaan en waarin regelmatig protestthema's aan de orde komen.

'19': een disco-dreun

De song '19' van Paul Hardcastle behoort in feite tot de muziek die je vooral in de discotheken hoort. Het is een disco-dreun gemaakt met behulp van mix-technieken. Op 6 juli van dit jaar steeg '19' naar de eerste plaats van de Amerikaanse danshitparade, wat betekende dat de song op dat moment de meest geliefde dansplaat van de gehele Verenigde Staten was...
De song '19' is opgebouwd uit verschillende stemmen die over elkaar gemixt en gedubt worden. Allereerst is er de stem van de nieuwslezer die nieuwsfeiten over Vietnam voorleest. Dan is er een kommentaarstem die allerlei dingen vertelt over de Vietnam-veteranen en dan zijn er de getuigenissen van de ex-militairen zelf. Dit alles wordt ondersteund door een drumcomputer en muziek uit de synthesizer.

Er bestaan verschillende versies van het nummer. Naast de versie die meestal op de radio wordt gedraaid, zijn er nog langere uitvoeringen, zoals '19, the final story' en de '19 destruction mix'. Van de song is ook een videoclip, die de tekst met beelden ondersteunt en waaraan door de omroepen die de clip uitzenden ondertiteling wordt toegevoegd.

Waar gaat het over?

Waar gaat de tekst van het nummer eigenlijk over?
Centraal punt in de song is dat de gemiddelde leeftijd van de Vietnam-soldaten 19 jaar was, terwijl de soldaten in de tweede wereldoorlog gemiddeld 26 jaar waren. De song vertelt verder dat de soldaten gedurende hun diensttijd voortdurend in zware gevechtshandelingen betrokken waren en de gruwelijkste dingen meemaakten. Trauma's, vervreemding, depressies en andere psychische storingen waren het gevolg. Bij thuiskomst was er geen feest of verwelkoming, alleen maar vraagtekens van de omgeving, wat is er gebeurd met deze jongens? Of zoals een van de veteranen zegt: ,,Opeens moesten we ons schuldig voelen. Ik wist niet wat er gebeurde, we deden wat we moesten doen." Verder vertelt de song dat Vietnam-veteranen gemiddeld tweemaal zo vaak met de justitie in aanraking komen dan hun generatiegenoten die niet in Vietnam zijn geweest.

Verschillende visies

De meningen over het nummer van Paul Hardcastle lopen uiteen. Sommigen vinden de song een origineel vorm gegeven document van deze tijd, anderen vinden dat Paul Hardcastle zich op een smakeloze manier verrijkt via de ellende van anderen.
Het is natuurlijk een vreemd gezicht wanneer je in een club staat en je ziet mensen dansen op een song met dat thema. Onbewust komt dan de vraag

Reagan rookt niet, drinkt niet, leest niet

19 – Paul Hardcastle

In 1965 Vietnam seemed like just another foreign war
But is wasn't
It was different in many ways

And so were those who did the fighting
In world war two the average age of the combat soldier was 26
In Vietnam he was 19, in Vietnam he was 19.

The heaviest fighting of the past two weeks
continued today 25 miles north west of Saigon

,,I wasn't really sure what was going on
Eighteen years old and you're wearing somebody's
brains on your shirt because they got their
head blown off right next to you.
I never could understand that. What would
scare me is that when we send a group of eighteen-year olds 12.000 miles away and subject
them to a year of that obscenity and have them not be affected, that's what would frighten me..."

In Vietnam the combat soldier typically served a twelve-month tour of duty
But was exposed to hostile fire
almost every day

All those who remember the war
they won't forget what they have seen.
Destruction of men in their prime,
whose average age was 19.

According to a veterans administration study
Half of the Vietnam combat veterans
Suffer from what psychiatrists call
Post dramatic stress disorder
Many vets complain of alienation, rage or guilt
Some succumb to suicidal thoughts
Eight to ten years after coming home
Almost 800.000 men are still fighting the Vietnam war.

None them received a hero's welcome

Vietnam, Saigon, Vietnam,
Saigon, Vietnam, Saigon.

In 1965 zag het er naar uit dat Vietnam een oorlog was net als alle andere.
Dat was niet zo
Het was op vele manieren anders.
Zo ook degene die in de oorlog vochten.
In de tweede wereldoorlog was de gemiddelde leeftijd van de frontsoldaten 26.
In Vietnam was hij 19.

De zware gevechten van de afgelopen twee weken, gingen vandaag 25 mijl ten noord-westen van Saigon verder.

,,Ik wist niet wat er gebeurde.
Achttien jaar oud en je krijgt de hersenen van iemand anders op je hemd omdat ze die net z'n kop d'r af geschoten hebben.
En dat zou je niet moeten aangrijpen.
Ik heb het nooit kunnen begrijpen.
Waar ik bang voor zou zijn, is dat wanneer we een groep van achttienjarige jongens
naar een plek 12.000 mijl van huis sturen en ze een jaar lang al die vuiligheid laten meemaken,
dat hun dat niet zou aangrijpen,
dat zou ik
pas beangstigend vinden..."

De frontsoldaat bleef gemiddeld twaalf maanden lang in Vietnam.
Maar hij werd bijna dagelijks aan vijandelijke aanvallen blootgesteld.

Al diegenen die zich de oorlog herinneren,
zullen nooit vergeten wat ze gezien hebben.
De vernieling van mannen in de bloei van hun leven,
met een gemiddelde leeftijd van 19.

Volgens een onderzoek gehouden onder Vietnam-veteranen
Lijdt de helft van alle veteranen onder, wat
psychiaters noemen, post-dramatische zenuwverwarring.
Veel veteranen klagen over vervreemding, woede of schuldgevoelens.
Sommigen hebben vaak zelfmoordneigingen.
Acht tot tien jaar na hun thuiskomst,
Vechten bijna 800.000 mannen nog steeds in de Vietnam-oorlog.

Niemand werd als held binnengehaald.

Vietnam, Saigon, Vietnam,
Saigon, Vietnam, Saigon.

EGO is er voor de lieve vrede

gezin: schoorsteen van de samenleving

een star war programma kan alleen worden bedacht door iemand die denkt dat de aarde plat is

arbeidstijdverkorting voor militairen: vrede

2e kamer: popfestival

enkele Duitsers hebben het nog steeds niet geweten

EGO: je sterrenloze gids

in plaats van de bevrijding zou je de vrede bespreekbaar moeten maken

officieren: schreeuwend duur

soldaat: iemand die de slagstokken draagt voor de golfspeler

Strauss heeft een gewicht waarmee ie in alle klassen mag uitkomen

Sinds de emancipatie hebben veel mannen een wijkende haargrens

GV: lippendienst

het CDA schreit ten hemel

de herder keek schaapachtig

de akrobaat sprong een gat in de lucht

EGO draagt hoop bij aan de revolutie

bij je op, wat het verschil is tussen een massaal publiek dat luistert naar en meeklapt met een protestlied gezongen door een jongedame of jongeheer met een akoestische gitaar, of een groep jonge mensen die in een club dansen op de song '19' van Paul Hardcastle. Is dat het verschil tussen de jongerencultuur van twintig jaar geleden en de jeugdcultuur van nu?

Mening lezers gevraagd

De redaktie van EGO is geïnteresseerd in de meningen van jullie, de lezers van EGO, over de song van Paul Hardcastle. Wat vind je van het nummer? Kan je het maken om op die manier een plaat te maken over de oorlog in Vietnam, of over oorlog in het algemeen? Heb je dit nummer wel eens in de discotheek gehoord? Heb je er zelf op gedanst? Wist je waar het nummer over ging? Ben je door het luisteren naar de song en het kijken naar de clip dingen te weten gekomen die je eerst niet wist? Ben je door de song anders tegen bepaalde zaken gaan aankijken dan voorheen?
Heb je een mening over een of meerdere vragen, en wil je erop reageren, schrijf ons dan een briefje. Wij verloten onder inzenders enkele platenbonnen. Wanneer er voldoende mensen reageren, geven we in een volgende EGO een verslag van de reakties. Als je niet wilt dat we je naam vermelden, schrijf dat dan in je brief. Schrijf er ook even bij of je dienstplichtig militair, beroeps of helemaal geen militair bent. Hiernaast drukken we enkele fragmenten van de tekst van 19 af.
We wachten af !

Paul Rutten

Reakties (tot uiterlijk 22 oktober a.s.) sturen naar:
EGO-redaktie, Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist.

gast in EGO

De VVDM

„Dag, met de VVDM, Jellie Brouwer."
„Dag, met Karel Kogel. Ik heb een vraag, mag ik iemand die er verstand van heeft?"
„Wellicht heb ik dat ook. Wat wil je weten?"
Korte aarzeling.
„Wat gebeurt er met mijn contributie die ik als VVDM-lid betaal? En eh... wat doet een vrouw bij de VVDM?"

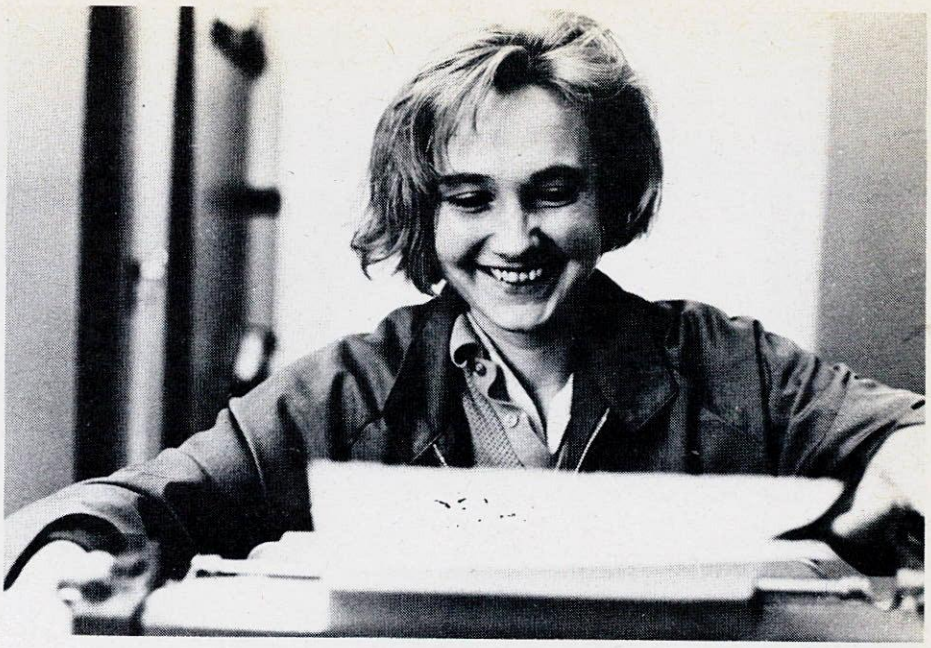

De Vereniging voor Dienstplichtige Militairen zit weer in de lift. Bij de laatste wervingsactie zijn er 1400 leden bijgekomen, waarmee het totaal aantal leden op 9000 is gekomen. Wanneer de dienstplichtigen zich als lid aanmelden krijgen ze als eerste een aantal presentjes. Een paspoorthoesje, een pen, een VVDM-poster, een sticker met de egel en het boekje 'De rechten van de maat', waarin alle rechten netjes op een rijtje staan vermeld en dat verder handige tips en nuttige informatie verschaft. De kosten van zo'n ledenwerf-actie vormen een belangrijke post waar de contributie heengaat.

Verzekeringen

Met de cadeautjes 'bij aankomst' houdt het niet op; de soldaten die zich als VVDM-lid laten inschrijven zijn bovendien automatisch verzekerd tegen ziektekosten in het buitenland. Ze krijgen een fikse korting op een bagageverzekering in het buitenland. De VVDM besloot indertijd haar leden te verzekeren, omdat ze het een vreemde zaak vindt dat dienstplichtigen niet verzekerd zijn tegen ziektekosten in het buitenland. De dienstplichtigen hebben alleen in Nederland recht (zelfs de plicht) op een geneeskundige verzorging door militaire artsen. Wanneer een soldaat die om welke reden dan ook in het buitenland vertoeft, iets overkomt, kan hij naar medische verzorging fluiten of hij moet zelf voor de kosten opdraaien. Overkomt een VVDM-lid wat op een avondje stappen in Duitsland, om maar wat te noemen, dan is hij verzekerd van medische verzorging, waarvan hij de kosten terug kan spelen naar de verzekeringsmaatschappij.

Een ander aanbod voor VVDM-leden is de juridische hulp en adviezen die ze dag en nacht van de VVDM kunnen krijgen. Zit een soldaat in de problemen en weet-ie niet hoe te handelen; een simpel telefoontje naar de VVDM en er zitten zeker tien mensen klaar om zaken uit te zoeken en uitkomst te bieden.

Inkomsten en uitgaven

De VVDM krijgt geen subsidies. Ze moet zich zien te bedruipen met zo'n 450.000 gulden aan contributies. Daar komt nog zo'n 25.000 gulden aan donaties en contributies van buitenleden bij. Dat is wat de VVDM in haar geldkist ontvangt. En nu wat er zoal met dat geld gebeurt, ofwel waar de contributie van de dienstplichtigen heen gaat.

Het grootste gedeelte van dit bedrag, ongeveer een derde, gaat naar het maandblad van de VVDM 'Twintig'. De drukker krijgt zijn aandeel, de PTT het gewenst bedrag voor de verzendkosten en natuurlijk moeten ook de fotografen, de tekenaars en de redactie het loon krijgen waar ze voor werken.
Naast de twee redactieleden van Twintig zijn er nog twee andere betaalde krachten binnen de VVDM. Een archivaris en een administratrice.

De andere posten waar veel van de contributie van dienstplichtigen heengaat zijn de eerder genoemde ledenwerving, de scholing van actieve VVDM-leden en de juridische bijstand.
De auto die het bestuur heeft aangeschaft voor vakbondswerk verbruikt de nodige benzine en moet onderhouden worden. Ook dat kost het nodige. Op de Hojelkazerne huizen, naast het dagelijks bestuur en de betaalde krachten, ook nog veel telefoontoestellen, stencilapparatuur en typemachines die onderhoud vergen door het vele gebruik. Dagelijks gaan vele brieven en stencils de poort uit, voorzien van postzegels waar de PTT weer een aardig bedrag voor opeist. Voor niets gaat nog steeds alleen de zon op.

Het maandblad 'Twintig'

Dat de VVDM haar meeste geld uitgeeft aan Twintig is niet opmerkelijk. Het belang van een vakbondsblad is groot. Het is hét orgaan om de dienstplichtige leden kritisch te informeren over hun eigen situatie en hun directe omgeving, het leven. Maar ook over de maatschappelijke veranderingen die voor jongeren relevant zijn. De informatieverschaffing over zaken die de werk- en levensomstandigheden van dienstplichtigen raken en de rol die de VVDM daarin speelt dienen ook om kritisch belicht te worden voor de VVDM-leden. De verschillende meningen en opvattingen die binnen de VVDM leven zijn daarbij een leiddraad.

Sinds drie maanden ben ik werkzaam bij de VVDM als redacteur van het blad „Twintig". Als journaliste zie ik een overeenkomst tussen de positie die de VVDM inneemt in het leger en de rol die ik mezelf toeken in de journalistieke wereld. Dat betekent: werken van binnen uit een bestaande machtsstructuur. Niét schrijven voor mensen met voldoende macht, inkomen en kennis. Maar schrijven voor mensen die zich ergens onderaan de maatschappelijke ladder bevinden. Omdat ik denk dat kennis een 'startkapitaal' is voor meer inkomen en macht.
Dienstplichtigen bevinden zich ook ergens onderaan die ladder. Ze hebben nauweljks inkomen, macht al helemaal niet en met hun kennis kunnen ze in het leger weinig beginnen. Want kennis – zo doen de meerderen voorkomen hebben alleen zij – en daarom dient een dienstplichtige zijn smoel te houden, te luisteren en de bevelen kritiek- en gedachteloos uit te voeren. Hier is heel wat tegenin te brengen; de taak die de VVDM op zich heeft genomen en waar ik als redacteur van Twintig graag een steentje aan bijdraag.

Jellie Brouwer

Kruisraketten en burgerlijke ongehoorzaamheid

In november van dit jaar zal de regering dan eindelijk haar definitieve beslissing nemen over het al dan niet plaatsen van 48 kruisraketten in Woensdrecht. Deze beslissing had eigenlijk al een tijd geleden genomen moeten worden, maar omdat toen duidelijk bleek dat de meerderheid van de Nederlandse bevolking de kruisraketten niet wenste, bedacht minister-president Lubbers een 'krisis'-variant, die het mogelijk maakte de beslissing nog even vooruit te schuiven. Deze variant bestaat er uit, dat men af zal wachten of de Sovjet Unie zal doorgaan met het uitbreiden van haar arsenaal aan SS20-raketten. Gaat zij niet tot uitbreiding over, dan zal Nederland niet plaatsen; gaat zij wel door, dan zal Nederland de 48 kruisraketten plaatsen. Wat valt aan deze gang van zaken op?

Terwijl een duidelijke meerderheid van de Nederlandse bevolking kenbaar had gemaakt dat de kruisraketten er niet moesten komen, en er dus een negatief plaatsings-besluit diende te worden genomen, trok de regering zich hier niets van aan en besloot tot uitstel van een besluit. Men laat het al dan niet plaatsen afhangen van de Sovjet Unie. Dat deze haar arsenaal zal uitbreiden is zo goed als zeker. Het geval wil namelijk dat de Sovjet Unie en Amerika in een wapenrace verwikkeld zijn. Mocht Nederland besluiten niet te plaatsen, dan, zo zal de Sovjet Unie redeneren, zullen de kruisraketten best op de een of andere manier elders in Europa worden geplaatst en zo zal dus Amerika mogelijk een voorsprong behalen, en dat dient te worden gekompenseerd door een uitbreiding van het Sovjet-arsenaal.
Met andere woorden wat Nederland ook mag besluiten, de Sovjet Unie gaat door met uitbreiding. Indirekt, zo zou je kunnen stellen, heeft de Nederlandse regering dus, al of niet tegen beter weten in, zo goed als zeker reeds een positief plaatsings-besluit genomen.

De beslissing tot uitstel

Waarom moet er zonodig worden uitgesteld, terwijl er een duidelijke meerderheid is? Wat wil de regering hiermee bereiken? Het moge duidelijk zijn dat dit maar een doel kan hebben: 'zorgen dat de stoom van de ketel wordt gehaald'. Dit soort 'strategie' is niet helemaal vreemd aan deze regering. Toen op het eind van de jaren '70/begin jaren '80 duidelijk bleek dat de meerderheid van de Nederlandse bevolking vóór sluiting van de kerncentrales te Borssele en Dodewaard was, en zeker geen nieuwe wenste, werd ineens dezelfde strategie toegepast. Men kwam toen met het idee van een Brede Maatschappelijke Diskussie (de BMD). Dit had tot doel om de wind uit de zeilen van de, inmiddels zo breed gegroeide, Anti-Kernenergie-Beweging te halen. Door het verzet (tegen deze kerncentrales) te kanaliseren via zo'n BMD, zou de Anti-Kernenergie-Beweging overbodig worden. Immers, wie niet kon instemmen met zo'n langs demokratische weg ingestelde BMD, moest wel 'ondemokratisch' zijn en dus staatsgevaarlijk. Dat dit de enige bedoeling van de instellers van de BMD was, het marginaliseren en kriminaliseren van de Anti-Kernenergie-Beweging, heeft minister Van Aardenne onlangs zelf nog toegegeven in de Tweede Kamer. Dit blijkt ook wel, want ondanks het feit dat uit de BMD naar voren kwam, dat er géén nieuwe kerncentrales mochten worden gebouwd, kwam Van Aardenne nog geen jaar daarna met het voorstel voor de bouw van vier nieuwe kerncentrales. Alsof de hele BMD niet had plaats gevonden!

Aan de hand van het bovenstaande zal het duidelijk zijn dat deze regering wat merkwaardig omspringt met het begrip demokratie. Zoals het is gegaan met de kerncentrales – een meerderheid tegen en toch bouwen – denkt men het ook te kunnen doen met de plaatsing van kruisraketten.
Echter, of het allemaal zo gladjes zal verlopen als de regering wellicht hoopt, is nog maar de vraag. Binnen de vredesbeweging gaan sterk stemmen op om, bij een positief plaatsingsbeluit, over te gaan tot hardere akties.

Er wordt gesproken over burgerlijke ongehoorzaamheid. Wat wordt daarmee bedoeld? Burgerlijke ongehoorzaamheid is een term die rond buiten-parlementaire akties te pas en te onpas wordt gebruikt. Een van de meest gangbare definities luidt: een in beginsel geweldloze, welbewuste wetsovertreding, in alle openheid gericht op het wijzigen van een bepaalde, wettelijke regeling of een door de overheid gevoerd beleid.
Het begrip burgerlijke ongehoorzaamheid is geïntroduceerd door de Amerikaan Henry David Thoreau (1817-1862), die uit protest tegen de Mexicaanse oorlog en de slavenhandel, weigerde belasting te betalen. Beide beschouwde hij als immoreel en in strijd met de wet. Na 6 jaar belandde hij in de gevangenis. In onze eeuw was Mahatma Gandhi dé man van de burgerlijke ongehoorzaamheid. In de jaren '60 kregen de burgerlijke ongehoorzaamheids-akties van Martin Luther King bekendheid. Kort daarna kreeg je ook burgerlijke ongehoorzaamheidsakties tegen de Vietnamoorlog en een paar jaar later had je de studentenakties op de universiteiten.

In Nederland

Ook in Nederland zijn heel wat akties begonnen als vormen van burgerlijke ongehoorzaamheid. Zo voert de Beweging Weigering Defensiebelasting aktie door f 5,72 op de energierekening in te houden en maken aldus duizenden

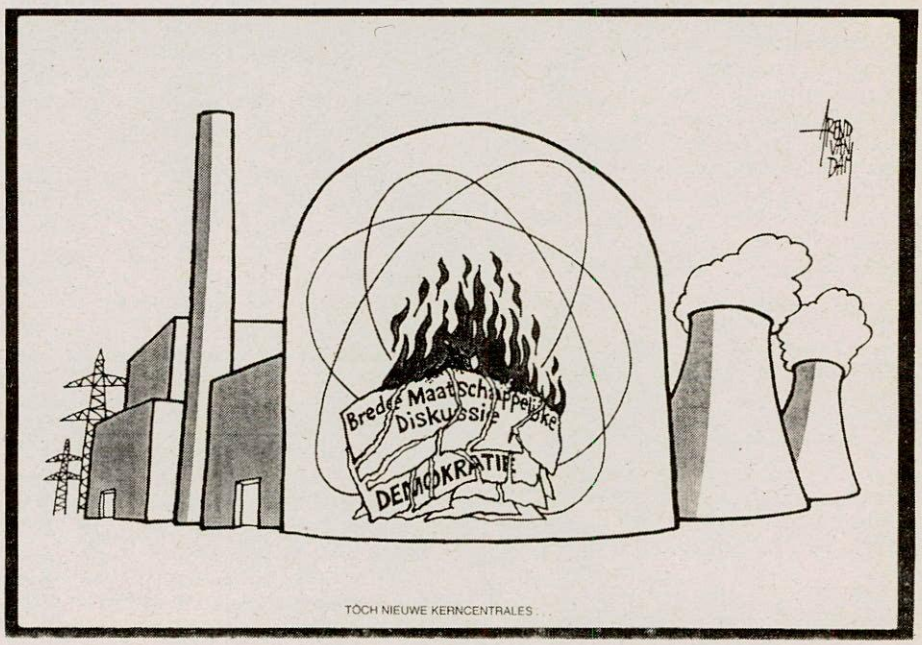

TÖCH NIEUWE KERNCENTRALES

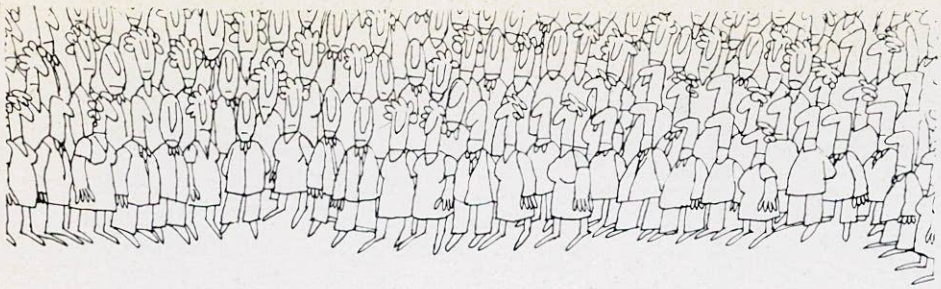

Tekening Len Munnik

mensen duidelijk dat ze bezwaar hebben tegen de plaatsing van 572 nieuwe raketten.
Het begrip burgerlijke ongehoorzaamheid kreeg in Nederland pas echt bekendheid na het verschijnen van het boek 'Recht, orde en burgerlijke ongehoorzaamheid' van C.J.M. Schuyt in 1972. Burgerlijke ongehoorzaamheid ligt volgens Schuyt als het ware in het midden van de reeks van protestvormen, die zich uitstrekt van politieke onenigheid en legale protestvormen (demonstratie, petitie) aan de ene kant en revolutionair verzet aan de andere kant. Burgerlijke ongehoorzaamheid erkent nadrukkelijk de legitimiteit van het heersende gezag, echter het heeft een illegaal karakter. Burgerlijke ongehoorzaamheid veronderstelt de regel van vrijwillige gehoorzaamheid; de ongehoorzaamheid is een afwijking van die regel, deze geldt slechts voor één bepaalde wet of maatregel. Om duidelijk te maken dat men het vertrouwen in de Staat niet heeft opgezegd, legt men zich bij akties van burgerlijke ongehoorzaamheid een aantal zelfbeperkingen op.

Tien kenmerken

Schuyt onderscheidt in dit verband tien beschrijvende kenmerken van burgerlijke ongehoorzaamheid:
1) De handeling is illegaal;
2) gewetensvol;
3) weloverwogen;
4) geschiedt in het openbaar;
5) en is geweldloos;
6) er moet samenhang zijn tussen de zaak waar men kritiek op heeft en de gekozen handelswijze;
7) vrijwillige medewerking aan arrestatie en vervolging;
8) men aanvaardt het risiko straf opgelegd te krijgen;
9) alle legale middelen dienen te zijn uitgeput;
10) de rechten van anderen worden geëerbiedigd.
Het tweede kenmerk is voor Schuyt veruit het belangrijkste: aan de akties moet een morele overtuiging ten grondslag liggen en de motieven mogen niet van kriminele aard zijn.
Pas als aan deze tien kenmerken is voldaan, kan er volgens Schuyt worden gesproken van burgerlijke ongehoorzaamheid en verdient het als zodanig, dus vanwege de niet absolute gehoorzaamheidsplicht, in een demokratie een kans te krijgen (morele en juridische rechtvaardiging).

Kritiek

Natuurlijk is er nogal wat kritiek te leveren op de strakke definitie zoals Schuyt die geeft. Zijn definitie is gebaseerd op de protestakties/bewegingen zoals die in de jaren '60 bestonden. Anno 1985 is er heel wat veranderd,zowel ten aanzien van de strategie van de aktiegroepen als ten aanzien van het overheidsoptreden.
Het gevaar van Schuyt's definitie is dat op die manier bepaalde akties bij voorbaat al worden veroordeeld, omdat ze niet aan zijn tien kenmerken voldoen. Het protest (de aktie) wordt dan geïsoleerd van waardoor het ontstaan is (onrechtgevoelens) en waartegen het gericht is (het officiële beleid). Ook is gebleken dat een beroep op burgerlijke ongehoorzaamheid bij justitie zo goed als zeker geen kans krijgt. Politie en justitie zijn niet verplicht om er rekening mee te houden en in het verleden is vrijwel steeds gebleken dat zij dat ook niet doen.

Verzet

Het gaat echter niet aan om altijd te kijken of de akties precies binnen die tien kenmerken vallen. Waar het om gaat is dat er spontaan gevoelens van verzet (in dit geval tegen een positief plaatsingsbesluit) aanwezig blijken te zijn. De meerderheid van de Nederlandse bevolking kan het voor haar geweten niet verantwoorden dat, met behulp van dit soort 'verschrikkelijke' wapens, de bewapeningswedloop verder wordt opgevoerd. Ze kan dit niet stilzwijgend laten plaatsvinden, en het is zeer waarschijnlijk dat sommige groepen hun toevlucht zullen nemen tot hardere vormen van verzet. Het gevoel om zich te verzetten wordt nog versterkt door het handelen van de regering. Ze doet het voorkomen de parlementaire demokratie en de hele demokratische rechtsstaat hoog in haar vaandel te dragen, maar in feite blijkt dat zij de opvatting van de meerderheid van de Nederlandse bevolking niet serieus neemt.
Het verzet van de vredesbeweging beoogt dat Nederland alsnog afziet van plaatsing. Hiermee zal dan eindelijk een eerste stap zijn gezet in een poging de steeds gruwelijker vormen aannemende bewapeningswedloop te doorbreken. Het belang van zo'n eenzijdige doorbreking is, naast het feit dat het 'geweten' het nu eens een keer zou winnen van de 'commerciële belangen', dat Nederland als voorbeeld kan dienen voor andere landen, zowel in het 'demokratische', Westen als in het Oostblok.

René Sessink

SDI: het zwarte gat in de markt

Hans-Georg Rauch

„Ik ben er niet om de wereld te veranderen, ik ben er om haar te tekenen"

In april van dit jaar was ik meer dan een half uur vóór de opening van de tentoonstelling van de Duitse satirische kunstenaar Hans-Georg Rauch in de Amsterdamse Nieuwe Kerk. Ik was dus in de gelegenheid alle tentoongestelde pen- en kleurpotloodtekeningen, aquarellen, collages en grafiek van zijn werk uit de laatste 15 jaar grondig op mijn gemak te bekijken en te bewonderen. Ik stond niemand in de weg. Als je door iets bijzonder getroffen wordt, wil je wel eens met superlatieven gaan werken. Je denkt, dat is de beste serie satirische tekeningen, die ik ooit gezien heb. Of, Hans-Georg Rauch is de belangrijkste kunstenaar op zijn gebied in de Bondsrepubliek, wellicht van Europa. Maar stilstaand bij het laatste nummer weet je heel zeker, dat je kijk op wat je gezien hebt, juist is geweest.

Hans-Georg Rauch is zonder twijfel de grootste! Zijn eigentijds oeuvre heeft een totaal eigen gezicht dat, wellicht met een zekere relatie tot Saul Steinberg, een sterke onafhankelijke beeldvorming bezit.
Hans-Georg Rauch werd 21 juni 1939 in Berlijn geboren, even voor de tweede wereld oorlog uitbrak dus. Na een half jaar verhuisde hij naar zijn grootouders in Wilhelmshaven, waar grootvader een belangrijke positie vervulde bij de Kriegsmarine. Zijn vader heeft hij nooit gekend. Die was zoiets als advocaat.

Wilhelmshaven

Rauch woonde 18 jaar in Wilhelmshaven, een stad met een Pruisisch marineverleden. Hier maakte hij kennis met de karikatuur door middel van een paar albums met het werk van Heinrich Zille en Wilhelm Busch, die hij beiden zeer bewonderde. Een bijzonder prettig toeval was voor Rauch later, dat hij in 1968 de prijs verwierf van de Heinrich Zille-Stichting en zijn eerste grote tentoonstelling plaats vond in 1981 in het Wilhelm Busch-museum in Hannover.
Bij het verlaten van de school in Wilhelmshaven werd Rauch met een zekere verwondering het diploma van etaleur uitgereikt. ,,Daarna is geprobeerd mij het doden, laarzenpoetsen en bekhouden bij te brengen. Dat lukte al evenmin".

Toen hij 18 jaar was maakte hij een tekening voor de Rundschau. Deze bekritiseerde de herbewapening door Adenauer. Later was Rauch in dienst als journalistiek tekenaar bij de Weser Koerier.
Zo aan het begin van de 60er jaren voelde Rauch dat de ondergrond voor wat hij wilde worden niet sterk genoeg was.

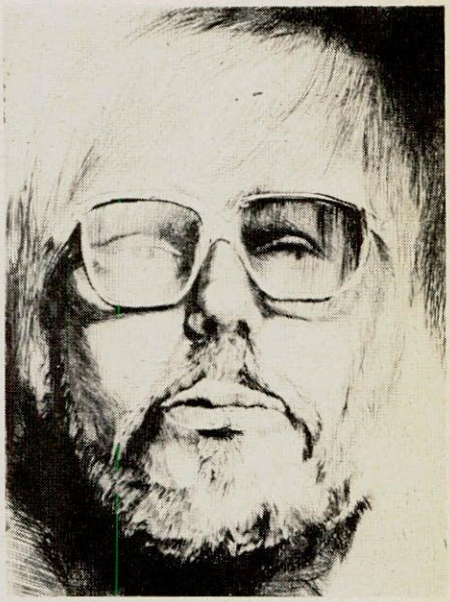

Zelfportret

Hamburg

Van 1961-1963 studeerde hij dientengevolge in Hamburg aan de beroemde Akademie voor Beeldende Kunsten, waar o.a. Paul Wunderlich, Allen Jones en Hundertwasser les gaven. Toen een professor van deze Akademie hem de raad gaf met zijn studie op te houden,

Trouw duits (in Die Zeit 11 juni 1982)

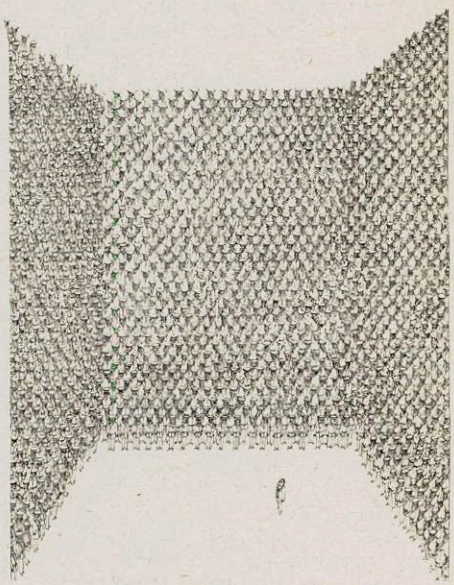

Politiestaat

Dag van het niet verbrande boek

omdat men hem toch niets meer kon bijbrengen, gaf hij daaraan gehoor. In de daarop volgende jaren leverde hij al prenten aan de bladen: Der Spiegel, Die Zeit, Die Welt, New York Times, Look, Punch, Observer, Elle, Avenue en Nebelspalter. Ook van diverse firma's kreeg hij opdrachten. Ondertussen heeft Rauch ook nog verschillende boeken gepubliceerd. Zoals Rauchzeichen, Die schweigende Mehrheit, Die Striche kommen, Zeitzeichen enz. Daar de belangstelling voor zijn werk wel wat te veel werd, heeft hij met zijn vrouw in 1964 enkele maanden in het zuiden van Frankrijk doorgebracht om zich in alle rust te bezinnen over zijn toekomstige aktiviteiten.

Tekens in de tijd

Rauch is geen politiek tekenaar in de gewone zin van het woord, zoals wij die kennen. Zijn prenten zijn veelal tekens in de tijd, een soort grafische columns. De serie die nu in Die Zeit loopt heet dan ook Zeitzeichen, waarin elke week een ander probleem wordt aangesneden. Zo is er een tekening, waar op duidelijk wordt vastgesteld, dat de Bondsrepubliek aan de leiband van Amerika loopt. Langs een touw staan weldoorvoede Duitsers met gasmaskers voor hun gezicht en met Amerikaanse vlaggetjes. 'Trouw duits', heet de prent. Ons werelddeel wordt vaak voorgesteld als een stier met als berijdster de koningsdochter Europa. Een Griekse mythe, die verhaalt hoe Zeus Europa ontvoert. Op een prent van Rauch zien we beiden in staat van ontbinding op de grond liggen met als onderschrift 'Europa, du stinkst!'

Hoe indrukwekkend is de tekening van een volle tram die het onderschrift heeft meegekregen 'Nichts integrationsfähig', mensen licht geschetst zonder gezicht lezen allen de krant. Ze maken zich wellicht zorgen over buitenlanders, waarvan er één wat sterker getekend, emotievol naast hen zit. Kort geleden herdachten we ook het feit dat de Nazi's de boeken, die hen onwelgevallig waren, verbrandden. Rauch maakt een brandstapel van Hitlers Boek 'Mein Kampf' en zet daaronder 'Tag des unverbrannten Buches'.

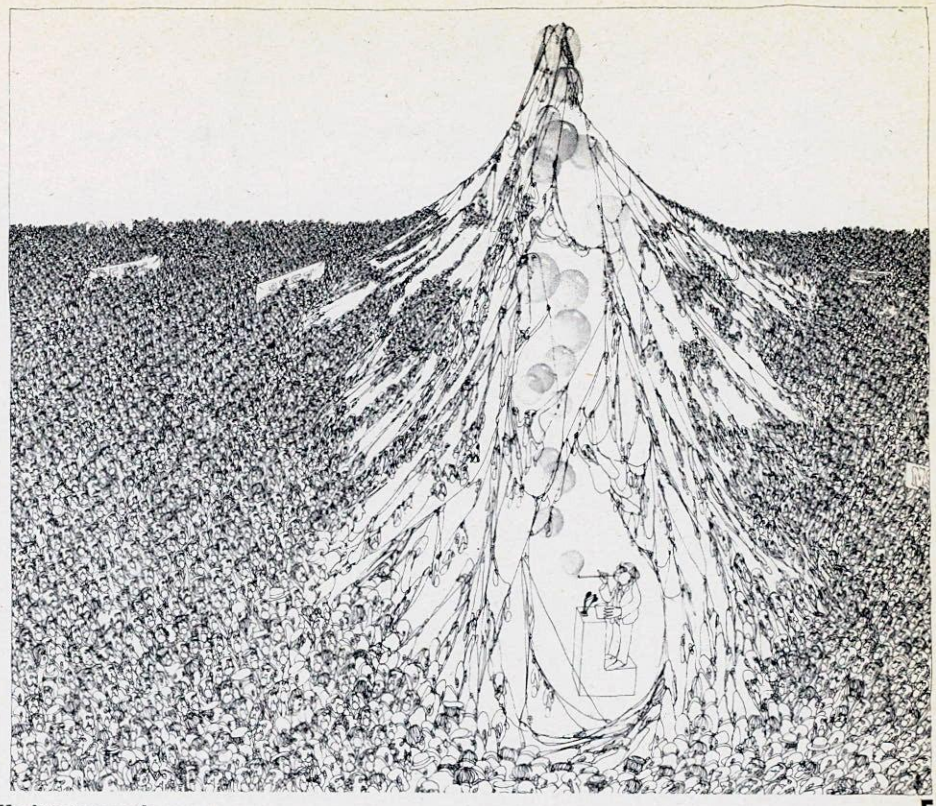

Verkiezingsredenaar

Angst

Voor de massa heeft Rauch een panische angst. Ik kan me die angst begrijpen, want ik ben er zelf ook mee behept. Als bij de herdenking van de overwinning op Duitsland steeds weer filmgedeelten over het t.v.-scherm rollen met ontelbare luisterende mensen naar een hysterische volksmenner, die hen zo opzweept dat ze geen eigen persoonlijkheid meer bezitten, lopen de kriebels me over de rug, 'Tödliche Struktur' noemt Rauch de massa in één van zijn prenten, 'Polizeistaat' is de titel van een andere. In weer een andere laat hij een massale verkiezingsmeeting zien met in het midden de redenaar, die zeepbellen blaast.

Van Rauch's illustraties, die door het publiek met meer dan gewone belangstelling worden gevolgd, zijn de originele tekeningen en de grafiek door vele verzamelaars zeer gewaardeerd en worden als toppunten van eigentijdse tekenkunst beschouwd.

Zijn werk is niet belerend: ,,Ik ben er niet", zeg Rauch, ,,om de wereld te veranderen, ik ben er om haar te tekenen." En dat doet hij op een meesterlijke wijze!

Jan Kooijman

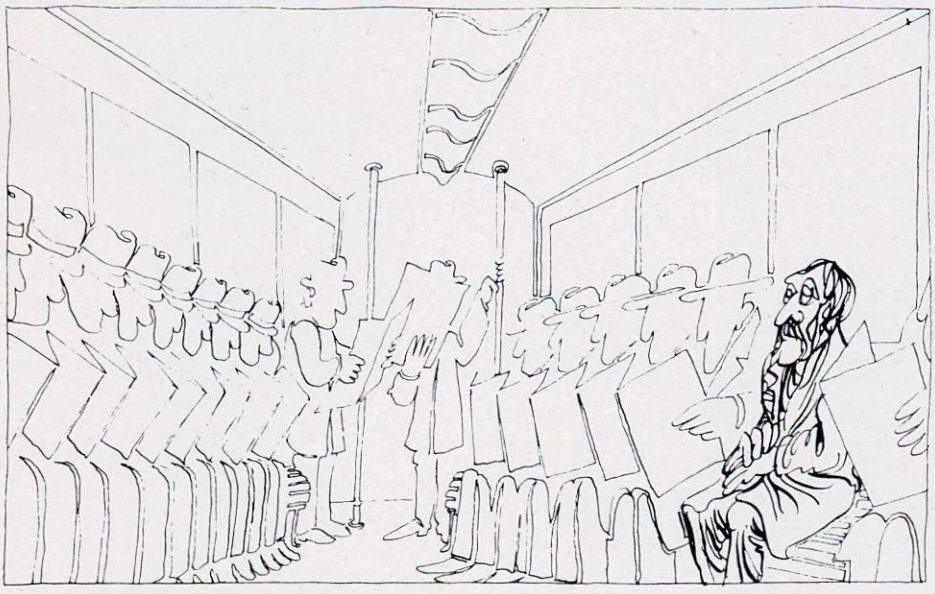

Nichts integrationsfähig (in Die Zeit van 17 december 1982)

kabinet: verzameling voordeeldealers

Echte dapperen 'moeten' snel vergeten worden

Spreken over 'vrede' betekent dat er een toestand van samenleven tussen de volken bestaat die vrede heet. Ware het altijd vrede dan zou het woord waarschijnlijk niet eens bestaan. Er was immers geen reden voor. Nu echter wel, want diametraal tegenover het woord 'vrede' staat het woord 'oorlog'. Wij zijn er aan gewend geraakt dat het of 'oorlog' of 'vrede' is. En al vinden we altijd weer dat 'vrede' het hoogste goed is, toch wordt er met een schrikbarende regelmaat telkens weer oorlog gevoerd. En dat om de meest merkwaardige redenen, om politieke, om economische, om machtsredenen of zelfs vaak om de aandacht van de binnenlandse problemen af te leiden door een buitenlandse vijand te creëren. En altijd opnieuw rukken de troepen uit, worden slagen geleverd, vallen er dodenn raken duizenden verminkt en wordt eindeloos veel leed berokkend aan de burgerbevolking. Ware het toch immer vrede!

Helaas is de waarheid anders en als we die lijst van nooit ophoudende oorlogen zien dan rijst de vraag: „is dat allemaal even gerechtvaardigd, is dat allemaal nu nodig?" Voorop gesteld dient te worden dat de beslissing van oorlog of vrede in een democratisch bestel een politieke beslissing is. De krijgsmacht is als zodanig slechts een uitvoerder van een politieke beslissing. Defensie is een afgeleide van een buitenlandse politiek. Niet het departement van defensie beslist over ons lidmaatschap van de NATO, dat doet buitenlandse zaken. In principe zijn het dus de politici die beslissen over het feit of de vrede omgezet wordt in oorlog. Niet de generaals 'maken' oorlog, zij voeren de oorlog, de oorlog wordt 'gemaakt' door de politieke machthebbers en helaas leert de geschiedenis dat zij daarmee niet altijd even zorgvuldig zijn omgesprongen.

De (on)rechtmatige oorlog

Als we nu vaststellen dat de politiek in vele gevallen op onrechtmatige gronden tot oorlog besluit, is de krijgsmacht dan gehouden om op te treden als uitvoerder van die wil? Dat wordt dan een belangrijke vraag!
Hoe staat het met de persoonlijke verantwoordelijkheid in het geval dat de krijgsmacht dan wel bereid is om als zodanig te opereren?
Ik geloof oprecht in de rechtmatige oorlog en dus in het bestaan van een krijgsmacht. Het is volkomen terecht dat we ons in 1940 gewapenderhand verzet hebben tegen de laffe Duitse overval. Ik geloof ook in het heilig recht van opstand. Verzet tegen het duivelse Hitlersysteem is rechtmatig. Dit immers onteerde mens en samenleving zo diep dat het alleen daarom al te verdedigen is dat de geallieerden Duitsland op de knieën dwongen door middel van militair geweld; dus door de oorlog. Ik denk dat wat gold in 1940 ook geldt in 1985.

Geen volk behoeft zich willoos te laten overlopen omdat een andere macht meent militair zo sterk te zijn dat een oorlog een berekend risico is. In dit geval zal de krijgsmacht legitiem optreden als zij de oorlog naar beste weten en kunnen voert en behoeft de enkeling over dit onderwerp geen last van zijn geweten te hebben. Heel anders wordt het wanneer de politiek besluit tot een niet rechtmatige oorlog. Wat dan?
Reeds eerder heb ik getracht duidelijk te maken dat de Falkland oorlog naar mijn mening een niet gerechtvaardigde oorlog was en dat geldt voor beide kanten. De Argentijnen hadden niet het minste recht om dat deel van de wereld binnen te vallen en de reactie van de Britten was even zeer buiten verhouding. Meer dan duizend doden zijn gevallen, een veelvoud van dit aantal is gewond en vaak verminkt en miljarden guldens die veel beter gebruikt hadden kunnen worden zijn in een diepe put gesmeten. De politiek heeft gezegevierd en wat dan nog?
Wat is er nu principieel veranderd of verbeterd? Niets immers! Voor mijn gevoel had de Britse krijgsmacht zich voor dit doel niet mogen lenen. Door dit wel te doen heeft zij een deel van de politieke schuld op zich genomen. Uiteraard geldt dat onverminderd voor de Argentijnse. Ik vrees dat er zo nog wel een paar voorbeelden te noemen zijn.

'Verantwoordelijke' generaal

Het laatste jaar was er op Duitsland drie op zaterdagavond een programma 'Vor vierzig Jahren' geheten. In dit programma werden de 'dappere' daden van SS en Wehrmacht nog eens aan den volke vertoond, opdat ze niet zouden vergeten. Die prestatie en die dapperheid dan; op andere gebieden zijn de Duitsers veel korter van memorie.
Op zo'n zaterdagavond kwam er en voormalig hoge Duitse bevelhebber vertellen, dat hij in november 1944 reeds bij de politieke leiding had kenbaar gemaakt dat de oorlog verloren was en dat 'Schlusz' gemaakt moest worden. Uiteraard had de politiek er zich niets van aangetrokken en dus was hij ook maar gebleven.
Wat deed de man dus. Hij bleef in een verloren oorlog vechten om de leiders van een duivels systeem nog iets langer te laten leven, daarbij miljoenen mensen, zowel aan Russische als aan Duitse kant opofferend. Vervolgens ging hij in krijgsgevangenschap, keerde terug en werd stokoud met een goed generaalspensioen.
Wat ik nu zo verwonderlijk vind is, dat zo'n man niet als oorlogsmisdadiger door de eigen bevolking is veroordeeld. Het is kennelijk zo dat men alleen als zodanig veroordeeld kan worden bij misdaden jegens 'vijandelijke' onderdanen, maar niet wanneer het om 'eigen troepen' gaat. Zo'n man hoort voor de rechtbank te worden gesleurd en dan moet er worden gevraagd waarom

Peter van Straaten – Het Parool van 30 juli 1985

hij nog zo velen liet sterven voor een verloren zaak. En waarom dat dan niet gebeurt? De hoofdreden is denk ik dat de politiek er belang bij heeft om niet teveel zelfstandig politiek denken in de krijgsmacht te stimuleren of toe te laten. Blijft het dan wel een betrouwbaar instrument? In ruil voor die serviliteit laat men dan de militaire misdadigers lopen. Gewoon handjeklap.

Meelopers en weigeraars

Is het nu alleen maar kommer en kwel in deze? Zijn er alleen maar onverantwoordelijke politici en domme militairen? Natuurlijk niet! De geschiedenis kent ook voorbeelden van mensen die op belangrijke posten stonden en 'neen' zeiden. En niet alleen op belangrijke posten, maar ook vele gewone mensen weigerden om mee te doen aan wat hen als onjuist voorkwam. Geen volk heeft zoveel landgenoten in concentratiekampen zien ondergaan als het Duitse. Niet iedereen heeft willoos meegedaan. Ik geef toe, je moet echt dapper zijn om zo'n beslissing te nemen om niet mee te doen. Het kan je je leven kosten. En de meesten van ons zullen, wanneer zij moeten kiezen tussen het plegen van onrecht of de dood, het eerste kiezen. Maar altijd blijven er mensen die de dood kiezen. Slechts aan hun waardig voorbeeld danken wij dat de geest van recht en vrede blijft leven en dat we toch kunnen blijven hopen op een betere wereld, waarin gerechtigheid heerst en het woord vrede niet meer bestaat.

Is het U overigens wel eens opgevallen hoe weinig aandacht er constant aan deze dappere mensen wordt geschonken. De grote massa liep immers willoos mee. In de geschiedenis wordt dan ook onder invloed van deze massa de willoosheid omgezet in slachtoffer zijn. Zelfmedelijden. Men heeft er geen belang bij om te worden geconfronteerd met mensen die wél durfden. Dus moeten ze worden verdrongen. Het zou mooi zijn als we eens een krans legden bij de plaats waar de Duitse dienstweigeraars werden geëxecuteerd, in plaats van op de begraafplaatsen van de vele meelopers, maar men kijkt wel uit. Het zou immers alleen maar leiden tot vervelende vragen over allerlei mensen, zowel in ons land als daarbuiten.

Adriaan Bijl

boeken bladen brochures

Sterke vrouw

Vrouwen zijn in de zwarte literatuur in de Verenigde Staten van oudsher sterk vertegenwoordigd geweest. Alice Walker (geb. 1944) zet die traditie overtuigend voort. Haar definitieve doorbraak kwam met het verschijnen van haar roman 'De kleur paars', waar ze in 1983 zowel de Pulitzerprijs als de American Book Award mee verdiende.
Van haar uit 1976 daterende roman 'Meridian' verscheen onlangs een, verbeterde, herdruk. Meridian, een arm,

zwart meisje uit het zuiden van de VS, ontsnapt aan het noodlot van het jong trouwen en (veel) kinderen krijgen, want haar gedwongen huwelijk loopt na korte tijd op de klippen en voor Meridian en haar zoontje biedt de toekomst weinig perspektief. Juist op dat moment krijgt ze een beurs aangeboden (van een blanke weldoener) om op een College te gaan studeren. Ze doet afstand van haar kind: ,,Ze keek niet om, want ze wist dat ze een klein mens het leven had gered."
Tijdens haar studietijd (jaren zestig) komt ze in aanraking met de beweging voor gelijke burgerrechten, waarvoor ze zich nadrukkelijk gaat inzetten. Meridian ontpopt zich niet zozeer als een begaafd spreekster of een radikaal, maar als iemand die zonder enige ophef kracht uistraalt. Meridian is iemand.
Een uitstekende roman.
'Meridian' door Alice Walker werd uitgegeven door 'In de knipscheer' te Haarlem. Prijs f 27,50.

Drie levens

'De man met de drie levens' is de titel van de nieuwste avonturenroman van Marvin Albert. Ondanks dat het een pil van een boek is, is het verhaal toch gemakkelijk kort samen te vatten. Nicholas Grayle, een jonge kunstschilder, begint aan het einde van de jaren twintig in Parijs eindelijk een beetje aan het sukses te ruiken. Een relatie met een getrouwde vrouw (zijn halfzuster Nora) brengt Grayle tot een wanhoopsdaad, een crime passionel. Aan de hem opgelegde straf van 25 jaar dwangarbeid weet hij op het laatste moment te ontkomen. Onder een valse naam meldt hij zich aan voor het Franse vreemdelingenlegioen, maar deserteert, eenmaal in Afrika zijnde, om zich aan te sluiten bij een Berberstam. Na veel beproevingen krijgt hij het vertrouwen van het stamhoofd. Hij keert, na een bijzondere schat en de zoon van het stamhoofd in veiligheid te hebben gebracht, terug naar Frankrijk. Wederom neemt hij een andere naam aan om zich, na zijn vroegere liefde Nora te hebben opgespoord, in de Provence weer op het schilderen te storten. Wanneer de Tweede Wereldoorlog uitbreekt zetten beiden zich in bij het helpen ontsnappen van geallieerde militairen (route Jeanne d'Arc).
Het is een brokkelig verhaal. Iedere fase in het leven van deze Grayle begint weer met een aanloop. Echt spannend wordt het niet, bovendien wemelt het van de toevalligheden waardoor er van een 'realistisch verhaal' (achterflap) niet veel overblijft.
Het sukses dat Marvin Albert oogstte met 'De Corsicaan' zal hij met dit boek in de verste verte niet benaderen.
'De man met de drie levens' door Marvin Albert verscheen bij Elsevier te Amsterdam. Prijs f 9,90.

Thriller

In 'Het dagboek van Hitler' beschrijft Richard Hugo op werkelijk meeslepende wijze de jacht op Hitlers dagboek.
Op 12 november 1980 wordt de Amerikaanse uitgever Magruder-Hirsch en Co door een onbekende benaderd met een fragment van het dagboek van Hitler. Het volledig dagboek zal voor het niet kinderachtige bedrag van tien miljoen gulden eigendom worden van de uitgever. Deze zal daarmee wel de uitgave van de eeuw kunnen doen. Vanaf het eerste begin is er veel wantrouwen over de echtheid maar toch...je weet het nooit. Om er zeker van te zijn dat het niet om vervalsingen gaat stuurt Magruder de historikus Grant erop uit. Deze komt er, met zijn assistente Lisa Black, al vrij snel achter dat er meer kapers op de kust zijn: de geheime diensten van beide supermachten. De dagboeken vermelden een aantal zaken die de wereld weleens op zijn

de wereld gaat aan nijd ten onder

grondvesten zouden kunnen doen schudden (m.n. de rol van de Russen, in het bijzonder Kosygin tijdens de opstand in Warschau, 1944) wanneer ze bekend zouden worden. Vandaar dat er van twee kanten jacht gemaakt wordt om de dagboeken in handen te krijgen èn te voorkomen dat ze uitgegeven worden. Grant, in opdracht van Magruder, gaat het er juist wèl om de dagboeken uitgegeven te krijgen.
Een prima thriller!
'Het dagboek van Hitler' door Richard Hugo is een uitgave van Het Spectrum te Utrecht. Prijs f 19,90.

Debuut

De lange novelle 'Voorbij de catacomben' is het opmerkelijke debuut van T. B. Jansen (1955). Deze zeer spannende novelle speelt zich af op 14 mei 1940 tijdens de terugtocht van het Nederlandse leger. Hoofdpersoon in het verhaal, soldaat S. J. Naus, is in de chaos bij het terugtrekken zijn makkers kwijt geraakt. Deel uitmakend van een groepje achterblijvers wordt hij onder vuur genomen door de Duitsers. Naus krijgt van een medesoldaat opdracht de weg terug te gaan.... en verliest kort daarop het kontakt met deze groep. 'Het gaf hem het gevoel alsof hij op hetzelfde moment dood was, opgelost tot een schim van zichzelf'.
Naus dringt een verlaten boswachterswoning binnen waar hij door een papegaai wordt begroet met 'Servus. Willkommen'. Hij ontdekt (of wordt ontdekt door?) een doofstomme jongen (zoals later zou blijken) en wordt verrast door de oprukkende Duitsers. Naus, die even dacht dat in alle stilte de oorlog verdwenen was, geraakt in een moeilijk parket en tracht op nietsontziende wijze het vege lijf te redden.
Het verhaal, dat men in één adem uitleest, doet naar meer verlangen. Over zijn in voorbereiding zijnde verhalen 'Waan en willekeur' kunnen de verwachtingen reeds nu zeer hoog gespannen zijn.
'Voorbij de catacomben' door T. B. Jansen werd uitgegeven door De Harmonie te Amsterdam. Prijs *f* 19,90.

Sovjet-opvoeding

Als tienjarige jongen verblijft Paul Thorez, zoon van de voorzitter van de Franse kommunistische partij, twee maanden in het jeugdkamp Artek, op de Krim. Het is zomer 1950. In de daarop volgende jaren zal hij nog drie keer een periode doorbrengen in de 'Republiek der Rode Dassen'.
Artek is dè plaats waar de elite van de Russische jeugd (en kinderen van kommunistisch topkader uit de rest van de wereld) in een paradijselijke omgeving wordt gevormd. Veel aandacht wordt besteed aan het ontwikkelen van kameraadschappelijke gevoelens, sport, uitstapjes, wandelingen, zee- en zonnebaden. Dit alles onder begeleiding van hoog gekwalificeerd personeel.
In de loop der jaren groeit bij Paul Thorez het inzicht in de ware aard en opzet van Artek. In zijn boek 'De modelkinderen, herinneringen' analyseert hij de diepere achtergronden van dit ideologische vormingsinstituut. Thorez voelt zich bedrogen door het droombeeld van Artek.
Dit boek van Thorez voegt niets nieuw toe aan datgen wat hier in het Westen reeds lang bekend is. De redaktie van de 'Manteau Oost-West serie', waarin dit boek als deel twee verscheen, heeft gelukkig met deel drie, 'Het vierkante ei' (zie het juni-nummer van EGO), een aanzienlijk gelukkiger keuze gedaan.
'De modelkinderen, herinneringen' door Paul Thorez werd uitgegeven door Manteau te Amsterdam. Prijs f 27,90.

Oorlogsroman

Alistair MacLean heeft aan zijn reeds omvangrijke reeks avonturen- en oorlogsromans van niveau een nieuwe toegevoegd: 'San Andreas'.

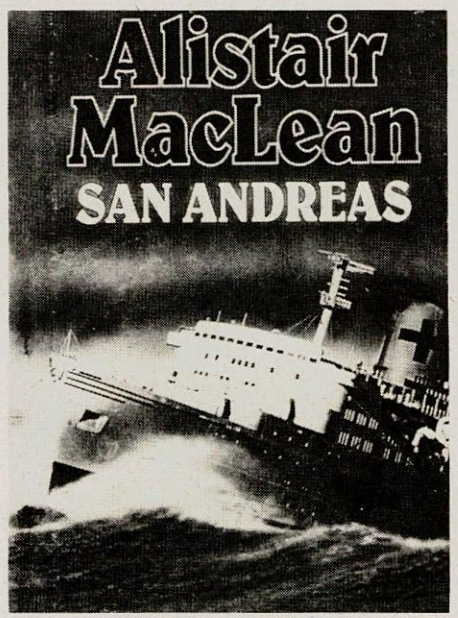

De 'San Andreas' is een Engels hospitaalschip dat nauwlettend in de gaten wordt gehouden door de Duitse marine. Weliswaar draagt het grote rode kruizen en zou het bescherming moeten genieten volgens de Konventie van Genève maar in oorlogstijd is alles mogelijk. Volkomen onverwacht valt ineens het licht uit aan boord. Een stroomstoring ligt voor de hand. Dat is het echter niet. Er blijkt een saboteur aan boord te zijn, iemand die het schip in handen van de Duitsers wil spelen. Wat steekt daar achter? Is de 'San Andreas' wel een gewoon hospitaalschip?
Kenmerkend voor een goede roman in dit genre is dat het van het begin tot einde moet boeien. Daaraan voldoet dit met veel vaart geschreven boek zonder meer. Bovendien bevat het de heroïek van de underdog (een bootsman die tot werkelijk alles in staat blijkt te zijn) en dat gelardeerd met een vleugje romantiek.
Voor liefhebbers is dit boek, dat zich uitstekend leent voor verfilming, een topper.
'San Andreas' door Alistair MacLean werd uitgegeven door Elsevier te Amsterdam. Prijs f 23,50.

Koncentratiekamp

De Française Micheline Maurel verbleef als politiek gevangene (verzetsaktiviteiten) van oktober 1943 tot mei 1945 in het vrouwenkamp Neubrandenburg, een filiaal van Ravensbrück. Over deze gruwelijke periode schreef ze in 1955 het boek 'Vrouwenkamp', waarvan onlangs een herdruk verscheen. Bij binnenkomst in het kamp ontmoet Micheli-

ne broodmagere zigeunerinnen met vuile lappen om hun hoofd en gescheurde papieren zwachtels om hun met zweren bedekte benen. Eén van de Franse vrouwen vraagt of de zigeunerinnen niet dichterbij willen komen wegens besmettingsgevaar. De assistente van het blokhoofd lacht honend en zegt: ,,Ze zijn niet besmettelijk, dames, ze zijn hier alleen wat langer dan jullie, dat is alles." Achteraf klopt dat ook nog want de overgebleven Franse vrouwen, die eind april 1945 door de Russen worden bevrijd, zien er minstens even beroerd uit.
Micheline weet ziek (dysenterie), onder de zweren, sterk vermagerd en nauwelijks nog tot lopen in staat, het einde te halen. De oorlog was voorbij, maar hield haar in haar greep, want ,,Ieder die is teruggekeerd, heeft zijn kamp met zich meegenomen, hij probeert het uit te wissen, (–), maar door een foto of een datum gaat het hele kamp hem weer omringen."
Een schokkend boek!
'Vrouwenkamp' door Micheline Maurel verscheen bij Omega Boek te Amsterdam. Prijs f 24,50.

Astrologie

Dit woord wekt nog steeds bij veel mensen onmiddellijk weerzin op en desgevraagd zegt men dan te denken aan: vaag gedoe, onwetenschappelijk, niet rationeel, onkritisch enz. Echter, niet ontkend kan worden, dat er in deze tijd – een overgangsperiode van het Vissentijdperk (2000 jaar Christendom) naar het Watermantijdperk – een duidelijk hernieuwde belangstelling bestaat voor deze tak van studie van de mens, ook wel 'aquariaanse psychologie' genoemd. Temidden van de tientallen publikaties op dit gebied in de laatste jaren, is het volgende boek bepaald een signalering waard, omdat het anders is dan de meeste andere in zijn soort.
Bij uitgeverij Ankh-Hermes verscheen onlangs van drs. G. J. Kolmus 'Astrologie en crisis: Persoonlijke, sociale en

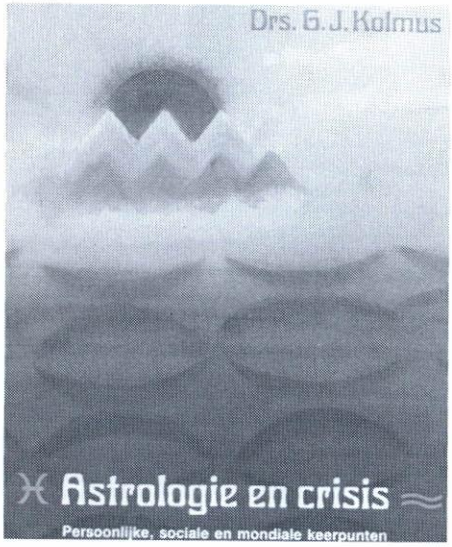

mondiale keerpunten'. In 6 hoofdstukken (139 blz.) wordt hierin het begrip crisis (van het Griekse crino, dat 'ik beslis' betekent) in relatie gebracht met respectievelijk: astrologie, de Nederlandse samenleving, de menselijke levensloop, uw sterrenbeeld, de midlevenfase en de levenshouding. Uitgangspunt is dat een crisis niet als iets buiten onze wil moet worden beschouwd; uiteindelijk beslissen we zélf over ons lot. Daarbij kan de astrologie ons van dienst zijn, doordat zij ontwikkelingspatronen zichtbaar kan maken, zodat wij onze houding tegenover een crisis (keerpunt) kunnen bepalen. Een zelf-analyse op basis van een horoscoop kan een goede hulp zijn.
Het bijzondere van dit boek is dat astrologie en psychologie hier hand in hand gaan, wat opmerkelijke resultaten oplevert. Zo blijkt bijv. dat een karakter, gezien vanuit het astrologisch mensbeeld, verwant is aan een leeftijdsfase. Boeiend en leerzaam vind ik vervolgens de uitwerking van de gegeven indeling naar astrologische mensbeeldfasen in 12 perioden van 6 jaar: elke periode met zijn eigen crisispunt en een daarvoor geëigende groeimethode. Nieuw is ook de geschiedenis van Nederland aan de hand van een astrologische analyse, waardoor ons volkskarakter ontstaat.
Kortom, een zeer bruikbare gids, ook door zijn helder taalgebruik en de vele verduidelijkende tabellen en tekeningen, voor wie het pad der (meerdere) zelfkennis wil inslaan.
'Astrologie en crisis' door G. J. Kolmus verscheen bij Ankh-Hermes te Deventer. Prijs *f* 27,50.

Werkloosheid en levensloop

Van dezelfde auteur als het hierboven gesignaleerde boek bracht Ankh-Hermes een kleiner boekje (76 blz.) uit: 'Creativiteit, werkloosheid en levensverwachting' door drs. G. J. Kolmus. De schrijver, die een psychologisch-astrologische praktijk heeft en een lange ervaring op het gebied van advisering van mens en organisatie, wil met dit boekje een handreiking bieden om je persoonlijke creatieve krachten te ontdekken. Dat kan door bewustwording van je eigen levenspatroon, zichtbaar in de horoscoop, waarbij meer wordt toegespitst op een creatieve levensloop dan op een loopbaan en carrière. Daarmee aan de slag (willen) gaan, is voor velen in deze tijd, die geen werkkring (meer) hebben, soms een noodzaak, soms een luxe.
Na een paar inleidende hoofdstukjes worden alle 12 sterrebeelden/mensentypen, van Ram tot Vissen, onder de loep genomen t.a.v. hun loopbaan en creatieve levensloop. Na elke typebeschrijving volgt dan een puntsgewijze opgave van: arbeidshouding, geschikte arbeidssituaties, creatieve houding en creatieve situaties.
Zeer in tegenstelling tot 'Astrologie en crisis', dat bij mij hoge verwachtingen had gewekt, vind ik dat dit boekje niet is ontkomen aan de – door zijn beknoptheid misschien onvermijdelijke – oppervlakkigheid, die dit soort werkjes nogal eens karakteriseert.
'Creativiteit, werkloosheid en levensverwachting' door G. J. Kolmus is een uitgave in de Ankertjesserie (nr. 118) van Ankh-Hermes te Deventer. Prijs *f* 9,10.

Vissen

'600 Vistips', een makkelijk leesbaar boek, bestemd voor zowel beginners als gevorderden in de hengelsport. De echte topsporter zal er niet zoveel aan hebben, omdat de beschreven stof nogal algemeen en eenvoudig is. Dit neemt echter niet weg dat al lezende een grote hoeveelheid waardevolle informatie tot je komt, die misschien nog niet bekend was of juist wel en dat geeft dan een bevestigend gevoel van het e.e.a. al te weten. Hoewel het geen romantisch geschreven visverhaal is, is het wel zo dat wanneer je dit boek leest met de sloffen aan in de huiskamer, er toch een ietwat kriebelend gevoel ontstaat naar de vislaarzen om er op uit te trekken en eens iets anders te proberen dan de gewoonte was. Vooral de beginnende hengelsporter zal zich, na het boek gelezen te hebben, veel ellende en onkosten kunnen besparen want de tips over materiaal, aankopen etc. zijn dan zeer waardevol. Hoewel het boek beslist geen 'hengelsportevangelie' is, is het voor deze prijs een prima handleiding door de toch wel complexe materie van de hengelsport in z'n algemeenheid. Prettig is het ook dat er een redelijke verhouding zit tussen de twee soorten van de hengelsport, nl. die in het zoete water en in het zoute water, iets wat niet zoveel voorkomt.
'600 Vistips' door Nico de Boer werd uitgegeven door Elsevier te Amsterdam. Prijs f 29,50.

Wim Heij
Bram de Ridder
Frank Spoelstra

EGO puzzle

De vele regenachtige zomerdagen hebben toch geen groot aantal inzendingen opgeleverd van de zandloper in het juninummer. Het vereiste minimum van 25 oplossingen werd wederom niet gehaald en op dit moment (6 augustus) ziet het er met de inzendingen van de vergelijkingen uit het juli/augustusnummer (opsturen kan nog tot 5 september) niet veel beter uit. De boeken- of platenbonnen van *f* 25,–, *f* 15,– en *f* 10,– blijven dus nog even liggen.
Hieronder volgen nogmaals een viertal gelijkende woordparen, waarvan de oplossing gevonden kan worden door de letters zowel voor als achter het = teken in een andere volgorde te zetten.

1. ee + gat = diep + gin + ver
2. los + fif + oo = ijs + weg + er
3. rit + gas = los + stek + oo
4. aa + hit = gin + pag

Oplossingen dienen **voor 10 oktober a.s.** (eventuele winnaars worden bekend gemaakt in het novembernummer) te worden gestuurd naar EGO-redaktie, Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist. Vermeld duidelijk naam (evt. rang), adres en voorkeur voor boeken- of platenbon. Sukses!

EGO heeft een stijl die treft

HELEMAAL NIKS DOEN AAN DE VREDESWEEK VIND IK ZO KAALTJES !
OORLOG & VREDE
TOLSTOJ